

Ruszeni (Ruseni)

Az Aranyosbeszterce egyik jobb oldali mellékpatalkja a Nechit (Nekhit) völgyében a madéfalvi veszedelem idején egy csoport székely menekült Polobok környékére, román környezetbe telepedve, róluk Zöld Péter is tudósított. A poloboki közösség nem maradt fenn, de egy kis közösség ma is megvan Ruszeni faluban.

Ruszeni a Nekhit patak jobb partján, annak a torkolata közelében települt. Borlești község faluja Neamț megyében. A falu egyik részét Újfalunak nevezik, itt él néhány család Lészpedről származó magyar katolikus.

A legújabb közigazgatási reform alkalmával Újfalut Ruszenihez csatolták, megszüntetve ezt az elnevezést.

Ruszeni a frumószaik katolikus plebánia fiókegyháza. Temploma nincs, az istentiszteleteket magánházaknál tartják. 1993. december 31-én Ruszeniben (Újfalu) 7 katolikus család, 29 katolikus hívő élt.¹

Somoska (Somoșca)

Somoska egyike azoknak a településeknek, amelyek leginkább őrzik kultúrájuk magyaros jellegét. Így ez a falu a magyar néprajz gyűjtői számára valóságos kincsesbánya. Itt még mindig őrzik magyar anyanyelvüket. A falu társalgási nyelve a magyar.

Somoska Bákótól 17 kilométerre délre fekszik a Zahana (Zaharia) domb oldalában, alig másfél kilométerre Klézsetől. A legutóbbi közigazgatási felosztás alkalmával a falu román Somoșca nevét önkényesen Somoșcára változtatták. Jelenleg Klézse község faluja.

A tájegység, ahol fekszik, a Mezőségnak is nevezett Szeret menti táj, ahol a magyar falvak az egész völgy szinte kizárólagos népességét képezik, a legnagyobb még ma is magyar nyelvű csángó tömb központi részén. A Szeret völgye Forrófalva és a Tatros torkolata

¹ Gabor, 1996. 228.

között összeszűkül, és egy földszorost alkot, a Rekecsini-szoros néven ismert tájegységet. Ettől északra és délre is szélesre tárul a Szeret folyosója, elválasztva a Szub-Kárpátoktól a Moldvai-fennsíkot.

A kissé huzatos Szeret-völgy egyébként a Csángóföld egyik legtermékenyebb tájegysége, kitűnő hordalék és a Szeret teraszain részben csernozjomtalajokkal. Elsőrendű szőlő- és gyümölcsstermesztő vidék.

Somoska magyar lakossága a Székelyföldről származik, akik a madéfalvi veszedelem után menekültek Moldvába, nem akarva alávetni magukat a Mária Terézia elrendelte sorozásnak.

Somoskát az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában megemlégették 619-es sorszámmal Unguri et Lunca Mare Somoska néven.¹ Ez arra utal, hogy itt a máskülönben teljesen magyar környezetben, egy Magyarországról nemrég érkezett közösség telepedhetett meg. Máskülönben indokolatlan lenne a „Magyarok” kiemelés. A leírás 54 házat, 37 családfőt említett, akik közt 17 szolgálatra alkalmas volt, akik 4 ló- és 80 ökörfogatot tudtak kiállítani.²

A 18. század végén a moldvai katolikus plebániák statisztikájában Zamosca néven említették meg Forrófalva fiókegyházai között. A Misszió 1850. évi sematizmusa a klézsei plebánia keretében említette meg Somoska néven, 526 hívővel, templom nélkül.³

Jerney János a 19. század közepén a következőképpen írta le: „A Szentegyház erdejének omlásos oldalánál, a hegyek tetejének hajlamos medrében fekszik Somoska, a magyar klézsei birtoknak igen jelentős telepe 120 családdal, 600 tiszta csángómagyar nyelven beszélő lélekkel. Inkább gyümölcsöst, mint falut képez. Körtvéiről, almáiról, igen termékeny diófáiról híres. Lakossága a moldvai nemesektől a gyümölcsoltástól is elparancsoltatik ilynemű szorgalmas munkássága miatt. A két falu közt fekvő jó magas hegynek a falut bekerítő oldalai igen jó bort termelő szőlővel díszlenek. Lakói föld- és szőlőműveléssel, hordók készítésével foglalkoznak.”⁴

¹ Domokos, 1987. 105.

² Uo.

³ Gabor, 1996. 252.

⁴ Jerney, 1851. I. 85.

Kovács Ferenc az egyházkerület és a plebániák kimutatásában 1857-ben közölt adatok alapján mint Klézse fiókegyházát szerepeltette 543 katolikus lakossal.¹

A 19. század végén megjelent *Bákó megye földrajzi szótára* szerint 185 családfő, illetve 885 lakos volt.² Állatokat: 139 lovat, 300 szarvasmarhát, 158 sertést és 100 kecskét tartottak. Előbb Somoska Pokolpatakkal képezett egy községet.³

A jászvásári püspökség 1902. évi sematizmusa szerint 788 katolikus lakosa volt.⁴ Az 1930. évi népszámlálás idején 907 lakosából 898 volt a katolikusok száma.⁵

Domokos Pál Péter 1932-ben Trunkon guzsalyasban somoskai asszonyoktól hallott és gyűjtött egy *Megöltek egy legényt 60 forint-jáért* nagyon szép balladaváltozatot, amelyet *A moldvai magyarság* című könyvében is közölt.⁶ Ugyanakkor megemlítette, hogy a somoskai csángók nem *s-elnek* és nem *sz-elnek*, tehát székelyes nyelvjárást beszélnek, nem a régies csángót.⁷

1992-ben 1666 lakosából 1659-en voltak katolikusok, akik közül 1650-en, tehát majdnem az egész falu lakossága ismerte és beszélte a magyar nyelvet, amint azt Tánzos Vilmos egyetemi tanár megállapította.⁸

A somoskaiak az előző századokban a közeli Klézse templomába jártak. 1902-ben építettek saját templomot. Az 1940. évi november 10-i földrengés következtében leomlott a harangtornya, amelyet alacsonyabbra építettek újjá. 1991-ben új templomot emeltek Szent Lukács tiszteletére. Régen Forrófalva, majd Klézse fiókegyháza volt. 1968 óta önálló plebánia. 2005-ben 430 katolikus család, illetve 1807 hívő élt a településen.⁹

¹ Kovács, 1868. 51.

² Racoviță, 1895. 517.

³ Uo.

⁴ Auner, 1908. 80–81.

⁵ Domokos, 1987. 172.

⁶ Uo. 196.

⁷ Uo. 553.

⁸ Tánzos, 2002. 16. *Moldvai Magyarság*. XII. 3. (130.)

⁹ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 336.

A somoskai magyarok évszázadok óta harcolnak magyar papokért, anyanyelvük megőrzéséért. 1948-ban végre bevezették az anyanyelvű oktatást. Új iskolát építettek a magyar oktatás céljára. Az 1951–1952 iskolai évben 3 tanerő működött a magyar iskolában, és 136 tanuló látogatta a tanórákat.¹

A magyar oktatás kérdése több mint 50 év után került ismét napirendre. A 2003–2004. iskolai évben 4 tanár oktatta magyar nyelvre a somoskai gyermekeket: Pávai Réka, Istók Angéla, Borsos Gyöngyi és Benke Paulina. Részben az állami iskolában tartják az anyanyelvi órákat, részben a délutáni szabadfoglalkozások keretében. A hagyományok ápolása érdekében 2000 óta megszervezték a Somoska faluhete és a Tatros tábor nevű rendezvényeket, amelyek 2001-ben augusztus 6. és 12. közt egy hétig tartottak.²

1975 nyarán néprajzi gyűjtőexpedíció alkalmával meglátogattuk Somoskát, amely érdekes gyűjtőpontnak bizonyult. A lejegyzett népszokások mellett gyönyörű hímzésminták, szöttesek, népviseletek darabjai kerültek terítékre. A tanulók közt barátságok is szövődtek. Megragadott néhány helynév, mint a „Nap tója”, „Varga oldala” stb. Teljes lakodalomszokásait sikerült összegyűjtenünk. A fiú húszéves korától legény. A menyasszony fejét felvirágozzák. Az esküvő szombaton kezdődött és kedden ért véget. Érdekes a *szekérkerülés* szokása. Utána háromszor ül fel rá. Megcsókolatják a kalácsot, s azután eltépik, szétosztják ennek-annak. Elkötik az utat a *nyírásza* (menyasszony) előtt tréfából. A *nyirel* (vőlegény) botjára *servetet* (hímzett kendőt) kötnek. Mikor hazaérnek, lepedőt terítenek a grádicsra, arra lépik a nyírásza, mulatoznak és *parát* (pénzt) gyűjtenek az új párnak.

Halálozáskor a tükröket leterítik, az erre felfogadott emberek feresztik meg a holtat. A feresztővizet a ház seggibe öntik. Gyertyákat gyújtanak, megkerülik a házat, s úgy mennek be. A nemzetségébe tartozó nők kibontják a hajukat. Az egyik falusi öreg, Gál Lajos 86 éves (1975) elmesélte, hogyan kerekedett a falu. Magyarázata azonban inkább általában vonatkozik csángók történetének korai szaka-

¹ Orbán, 2004. 345.

² M Cs Sz Évkönyv. 2004. 82.

szára: „István király hozta bé Magyarországról már sok üdeje. Behozta a Prutig szünte.”¹ A falut azért hívték Somoskának, mert amikor kerekedett, csupa som volt itt.

A gazdák mezei munkával foglalkoznak. Itt *csálják* (csinálják) az *észrés* (hozományos) ládákat (festett vagy faragott). Érdekes játéku a *porkaverés*. Celmare (Nagy) Bernadett tízéves kislány 1975-ben elmondta, hogy az iskolában nem szabad megszólalni magyarul.²

Hegyeli Attila, a Moldvai Magyar Oktatási Program felelőse felmérést végzett a somoskaiak identitástudatáról.³

Rengeteg helyálló megállapítása mellett több meghökkentő végkövetkeztetésre jutott. Szerinte például nem igaz, hogy a csángók elszántan küzdenek fennmaradásukért. Ellenkezőleg, az utolsó tíz évben tudatos nyelvváltásra készülnek. Bákóban titokban tartják csángómagyar mivoltukat. Viselkedésük, kijelentéseik környezetfüggők. (Ez természetes is egy magyargyűlölettől átszótt környezetben.) Elismeri a mérhetetlen szegénységet, amelyben ezek az emberek élnek, és az állandó zaklatásokat, megfélemlítést, amelyben az itt élő embereknek, értelmiségieknek részük van.

Az elrománosított falvakat is gyakran éri diszkrimináció a lakosok származása miatt.

Hegyeli szerint a megkérdezettek magyar csángó identitásának a vállalása a végzettség függvényében növekszik. Csángó anyanyelvüket 35,9%-uk, a magyart pedig csak 22,6%-uk vallja, 27,8%-uk pedig éppen román anyanyelvet közölt.⁴ Ilyen helyzetben döntő az értelmiség szerepe, amely arra hivatott, hogy felvilágosítsa a többieket, mit jelent egy sok évszázados műveltség feladása. A nyelvváltás nem szolgálja a jobb boldogulást, mint ahogy ezt az egyszerű emberek gondolják. Újabb két generációt megfoszt a boldogulástól, az értelmiségi léttől, mert az intelligencia anyanyelvi közvetítése sokkal hatékonyabb, mint ha egy átvett, tanult nyelven történik.

¹ Gál Lajos, nyolcvanhat éves, közlése. 1975.

² Celmare (Nagy) Bernadett, tízéves tanuló közlése. 1975.

³ Hegyeli, é. n. 83.

⁴ Uo.

A somoskai lakosság még mindig harcol a fennmaradásáért. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a faluból 72 tagja van a Csángómagyar Szövetségnek, ami a faluk közt második helyre rangsorolja. S az egész moldvai taglétszám 8,72 %-át ez az egyetlen falu teszi ki.¹

Sóspatak (Sărata)

Sóspatak katolikus lakói az ortodox románokkal való együttélés folytán elvesztették régi magyar nyelvüket, s ma már román nyelvűvé váltak.

Sóspatak Bălcescu-Újfalú község faluja, a Szeret-völgy jobb oldalán emelkedő dombok közt, a Sós patak völgyében helyezkedik el, Bákótól 9 kilométerre nyugatra. A falunak két része van, hajdan külön települések voltak. Az ortodoxok a patak jobb oldalán lévő falurészben laktak, míg a katolikusok a patak bal oldalán emelkedő dombon. Ezt a régi falut Talpának nevezték. Mai neve Sărata, magyarul Sóspatak.

A Sós patak völgyében 3 nagyon sós vízi forrás fakad. Lennebb a völgyben Bákó felé még egy forrás fakad, amely sós és kénes. 1875-ben Istrati (a központi Egészségügyi Tanács tagja) vegyelemezte, s megállapította, hogy a legtöményebben sós forrás jódot is tartalmaz. A völgyben a sós-kénes forrás közelében van egy *omenesc* (emberi) forrás is, amely kevésbé sós, de kénhidrogént is tartalmaz.² Ezeket a vizeket már régen csebrekben szállították Bákóba, ahol gyógyvízként használták fel. A források közelében két deszkaépületet is emeltek: egyiket 6, másikat 16 kabinnal, amelyekben kádfürdőket működtettek. A fürdők mellett ásott kútból vasas, rozsdás víz fakadt. Ezt *feruginos*nak nevezik.

A település 175 házában majdnem mindenkinek van fürdőberendezése, amelyeket gyógyulni vágyó betegeknek kiadnak. A vizeket hordókban szállítják haza. Hogy minden gyógyhatás érvényesüljön,

¹ MCsSz Évkönyv. 2004. 15.

² Racoviță, 1895. 473.

a következő recept szerint keverik a vizeket: 3 cseber kénes, 1 cseber sós-jódos és 1 vasas vizet elegyítenek.¹

A sóspataki katolikusokat először a 18. század végén egy a katolikus templomokról és falukról készült statisztikában említették meg mint Sārata falut a kalagori plebániánál.² Régen katolikusok éltek a szomszédos településeken: Kiskátán és Újhegyen is. Utóbb, 1800 után csak a sóspataki katolikusokat említik a források. (A három falu egy kis településcsoportot alkot.)

Marian Kurski bákói püspök 1659. február 5-i jelentésében csak Pisiata (Kiskáta) szerepelt.³ Kischata jelenik meg az 1792. évi osztrák katonai térképen is 19 házzal, 6 családfővel.⁴

A moldvai katolikus templomokról készült névtelen jelentésben, amelyet 1776 körül írtak, mindhárom település szerepelt még: Pisota (Kiskáta) 80 hívővel, Sārata 30 hívővel és Gialново 40 hívővel.⁵

Jerney János a 19. század közepén Sós-patak (Újhegy) néven említette mint Pruncul bojár birtokát, Kalugyer félegyházát, egyórányi távolságra. 100 katolikus lakosa csángómagyarok, Kalugyerből való.⁶

Az 1930. évi népszámlálás idején részben Talpa, részben Sārata néven szerepelt, a két helységben összesen 786 lakossal, akik közül 498-an voltak katolikusok, de csak 1-et írtak be magyar anyanyelvűnek.⁷

Katolikus templomát 1871–1875 közt fából építették. Ezt a templomot 1908-ban téglából újjáépítették. Ezt a templomot 1977-ben lebontották és megnagyítva építették újjá.⁸

1993. december 31-én 221 család, illetve 764 hívő katolikus élt Sós-patakon.⁹

¹ Uo. 474.

² Gabor, 1996. 239.

³ Uo.

⁴ Domokos, 1987. 105.

⁵ Gabor, 1996. 239.

⁶ Jerney, 1851. 184.

⁷ Manuilă, 1938. 537.; Domokos, 1987. 170.

⁸ Gabor, 1996. 239.

⁹ Uo.

Szabófalva (Săbăoani)

Szabófalva régi moldvai vásárhely. Neamț megyében található, Románvásártól észak–északnyugatra, a Szeret völgyét a Moldva völgyétől elválasztó fennsíkon. Szabófalva az ország legnagyobb faluja. Moldva legnépesebb magyar központja volt.

Szabófalva községközpont falu, a Szeret–Moldva-folyóköz felső teraszán települt, Románvásártól 8 kilométerre északra, a Románvásár–Szucsáva vasútvonal és országúttól nyugatra. A falu régen keletre helyezkedett el, éppen a Nagy út mentén, ahol a hadak Lengyelország felé haladtak. A Misszió prefektusa, Antonio Anghelini 1682. június 12-i jelentéséből tudjuk, hogy a falut felgyújtották, leégett,¹ és nyugatabbra építették újjá. Így régi temploma is a falun kívül maradt a Berendfalva nevű helyen.

Mikecs László úgy véli, hogy régen a magyarság súlypontja az északi területen, éppen Szabófalva övezetében volt. Ez a tömörülés a Szamos kapuján kiáramlott magyarság fő ágát képezi.²

Nicolae Iorga, a nagy román történész úgy véli, hogy a magyarságnak ez a csoportosulása egykori lakóhelyétől északra él. Az általuk lakott rész korábban csak a Szeret és a Moldva vizéig terjedt.³ Véleménye szerint Románvásár, Szabófalva és a környező települések a dél-moldvai magyarok észak felé terjeszkedésekor alakultak ki. Állítását cáfolja az itteniek nyelve, amely távol áll a székelyes nyelvjárástól, márpedig a dél-moldvai magyarság azt beszéli. Itt jegyzém meg, hogy e falvak lakói nem vulgáris magyar nyelven beszélnek, ahogyan sokan azt tévesen terjesztik, hanem ellenkezőleg, beszédük a régi magyar nyelv hangtani sajátosságait őrzi, azét a nyelvet, amelyet évszázadokkal ezelőtt a magyarok beszéltek, s mely csak elszigetelt peremvidékeken maradt fenn, délen, Horvátországban⁴ és keleten, a Szeret völgyében.

¹ Călători, VII. 1980. 339.

² Mikecs, 1941. 83–84.

³ Iorga, 1972. II. 178.

⁴ Eszék, Szentlászló, Kórógy, Rétfalu. L. Penavin Olga: *Szlavóniai (kórógyi) szótár*. Budapest, Nap, 2000. (A szerk.)

Azt a tényt, hogy Szabófalva körül élne Moldva legrégebbi magyar népcsoportja, Nicolae Iorga is elfogadja. Sokan feltételezik, hogy még az első évezredben telepedtek ide, megelőzve a magyarok Kárpátokon belüli honfoglalását. A magyarok Kárpát-medencét megelőző szállásterülete, Etelköz éppen Moldva területére esik, a Szeret és a Dnyeszter közé.

Szabófalva első írásos feljegyzése Bernardino Quirini barát (argeși püspök) *Relatiójában* maradt fenn. Ezt a szöveget a Ferenc-
rendi szerzetes, Moldva és Havasalföld püspöke 1599-ben készítette püspöksége ügyleteiről a pápa őszentségének. Az alábbi szöveg olvasható benne: „Meglátogattam úgyszintén Citta Sabogranit (Szabófalva vásárhelyet), valamint Tomasiani, Lucaciani, Giudani, Luciani és más szomszédos falvakat, ahol a lakosok mind katolikus vallásúak és magyarok, szám szerint 300 család, körülbelül 1400 lélek. A vásárhely temploma kőből épült nagy, de elhanyagolt állapotú, megromlódott tetőszerkezettel.”¹ A hagyomány szerint ezt a templomot Alexandru cel Bun nagyanyja, Musát Margit építtette. Szabófalvát mindegyik misszionárius megemlíti beszámolójában. Sok számvetésben a városok között szerepel. Giovanni Battista del Monte 1670-ben a *Felelet a moldvai missziók helyzetére* vonatkozó kérdőívre a 10. pontban megjegyzi: „A legfontosabb városok: Iasso, Kottinaro, Soboiano Baia, Galazzo”,² Szabófalva tehát a legnagyobb és legnépesebb települések között szerepel.

Románia nagy földrajzi szótára azt írja lakosságáról, hogy ősidők óta itt vannak, és mindig szabadparasztokként éltek. Egy 1606. május 12-én Iaşiban Ieremia Movila vajda által kiadott okirat azt tartalmazza, hogy az uralkodó Szabófalva és Berendfalva magyar falukat Secu kolostorának adományozta. Ez az okirat azt tanúsítja, hogy Szabófalva és Berendfalva uradalmi tulajdonban voltak, és magyarok lakták őket.³

A 17. században a település sok megpróbáltatáson ment keresztül. A gyakori tatár és török betörések, a természeti csapások – például a

¹ *Arhivo Storico*, I. 233.

² Călători, IV. 1972. 326.

³ Lahovari et al., V. 1902. 326.

pestisjárvány – megtizedelték a falu lakosságát. Moldva Vasile Lupu korabeli lakosságának csak az egyharmada maradt meg 1670-re. E helyen újra meg kell cáfolnunk Dumitru Mărtinaş és munkatársai „a lakosság megváltozására” vonatkozó hipotézisét. Mărtinaş azt állítja, hogy „az összes magyar katolikus Erdélybe menekült”. Példaként éppen Szabófalvát hozza fel, amelyet 1687-ben teljesen elpusztítottak, és egy fél évszázadig megszűnt létezni, egészen 1774-ig, amikor más, új lakosok jelentek itt meg, csángók, vagyis Erdélyből menekült románok. Íme az idézet: „A magyar katolikusok Erdélybe menekültek... Szabófalvát... számos esetben kirabolták és felégették.” „Ami még megmaradt ebből a faluból, azt lerombolta az újabb török betörés. 1687-ben utolsó házait is felperzseltek, és a régi kőtemplomot, amelyet Margareta Muşata fejedelemasszony alapított, kirabolták, felperzseltek. A túlélők védelem nélkül maradvá, elkeseredetten az erdőkbe bujdosnak, Erdélybe menekültek. Fél évszázadon keresztül az elnéptelenedett faluban megszűnt az élet. Később, csak 1744-ben tűnnek fel itt más lakosok, a hegyen túlról érkezettek.”¹

A hipotézis azonban sántít: bármekkora legyen egy csapás, ilyen nagy emberi közösségek nem maradnak túlélők nélkül. És íme, hogyan mutatott a „kipusztított” falu helye az 1687 utáni okiratokban:

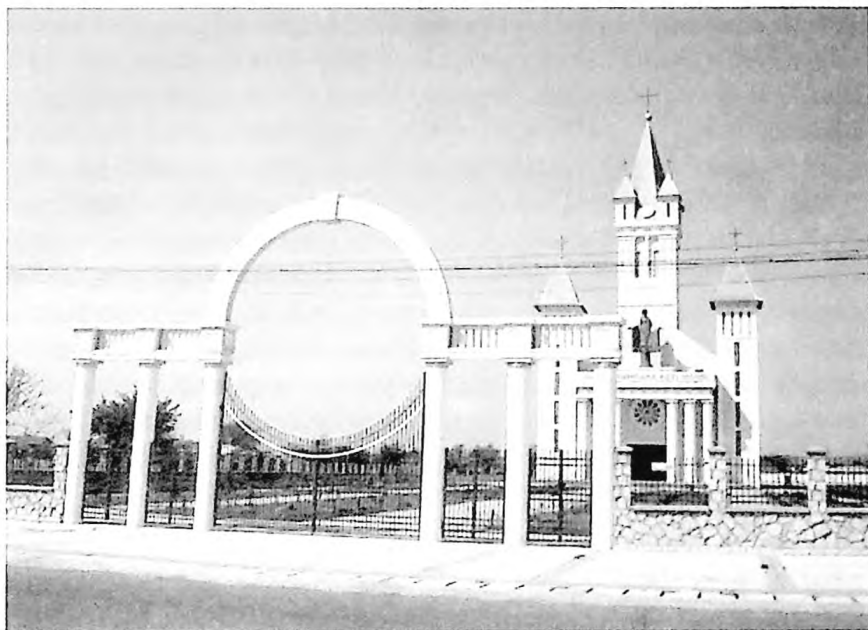
Johannes Baptista Berkucz (Bărcuţă) misszionárius a Szent Kongregáció kérdőívére válaszolva írja, hogy: a lerombolt templomot újjáépítették, ehhez még ő maga (Berkucz) is 100 tallérral járult hozzá. A prefektus vállalta, hogy háromhetenként tart istentiszteletet... A 600-ból körülbelül 45 visszatért.² 1696-ban került sor (február–november között) a moldvai katolikusok összeszámlálására, és Szabófalván 37 családfőt jegyeztek fel: Gál, Pál, Ember, Cantor, Cadar, Dobos, Varga, Bilibocus, Desca, Ianoscha, Jacobus, Demest-rachus, Gherghel stb. nevűeket.³

¹ Mărtinaş, 1985. 22.

² *MCsM Okmánytár*, 1989. I. 126–127.

³ *MCsM Okmánytár*, 1989. II. 708–709.

Bernardino Silvestri a következő évben Szabófalva kapcsán több mint 50 családról és egy Tamásfalvával, Dsidafalvával és Domafalvával közösen használt kőtemplomról ír.¹ A misszionáriusok gyakori jelentéseiből és a számos leírásból tagadhatatlan bizonyítékok rajzolódnak ki a moldvai katolikus lakosság kontinuitására. Tehát a csángók nem román menekültek, akik megváltoztatták a régi lakosság összetételét, hanem annak az ősi magyar népnek az utódai, amely az évszázadok során vérét áldozta Nyugat- és Közép-Európa civilizációjának a megvédéséért. Annak a népnek az utódai ők, amely az elsők között alapított tartós államot Közép-Európában, s amely sok évszázadon át menedéket nyújtott a Kárpát-medence népeinek, nemzetiségeinek.

Szabófalva már a 16. században ismert volt borászatáról. Állandó jelleggel volt borkivitele Lengyelországba és Erdélybe. Hagyományos vásárát minden év szeptember 29-én tartották.

A moldvai orosz megszálló hadsereg adóösszeírásában megjelölték, hogy a secuï kolostor birtoka, 64 ház: 11 adómentes, akik közt található a magyar papé is, és 53 adózó porta volt.² A Moldva nyugati részét megszálló osztrák hadsereg által készített katonai térképen 1792-ben Sebeoany néven tüntették fel. A térkép leírásában 147 házat és 147 családfőt tüntettek fel, akik 53 ló- és 248 ökörfogatot tudtak kiállítani.³

A 19. század elején mint a legnagyobb magyar falu a Misszió központjában, többször a Misszió is itt rendezte be a székhelyét, hogy közel legyen a hívekhez. Épp csak a megértés kérdésében voltak problémák, mert az idegen misszionáriusok nem értették a lakosság beszédét, és nem tudtak anyanyelven gyóntatni, s erőszakolták a román nyelv bevezetését az egyházi életbe. Az idegen olasz misszionáriusok súlyos terheket róttak a hívekre, így nagy volt a felháborodás, végül az elkeseredés felkelésbe torkollott. Azzal vádolták a misszionáriusokat, hogy régi szokásaikat nem tartják tiszteletben, s elviselhetetlen terheket rónak rájuk. A Misszió prefektusa, Gatt ilyen

¹ *MCsM Okmánytár*, 1989. II. 752.

² Gabor, 1996. 232.

³ Domokos, 1987. 104. *Topografische General Beschreibung...*

légkörben helyezte át székhelyét, s titkárát Remigius Silvestrit Tamásfalvára küldte, ahonnan a hívek hamarosan elkergették, miután ezt a magyar pap iránti kérelmükre válaszként tekintették. Újból és újból írták panaszleveleiket a Szent Kongregációnak, amelyben követelték, hogy végre nevezzenek ki magyar papot, aki érti a nyelvüket. Miután semmi eredményre nem jutottak, a románvásári Venjamin Costache magánpapja az osztrák G. Muher (Müller?) segítségével az uralkodói tanácshoz fellebbeztek, előrebocsátva, hogy ha nem orvosolják a sérelmeiket, az ortodox hitre térnek át együttesen. És a főrangú bojárok tanácsa döntött. Térjenek át az ortodoxiára.¹ Róma inkább elnézte volna a hívei elvesztését, mint hogy teljesítse kérésüket s hozzájáruljon anyanyelvük ápolásához, a magyar anyanyelvű paphoz. Róma ugyanis mindig a katolikus magyarság elrománosítását szorgalmazta, s a misszionárius berkekben valóságos gyűlöletheadjáratot folytattak a magyar papok ellen, megakadályozva minden ilyen irányú kísérletet.

1831. április 24-én Szabófalva a madéfalvihoz hasonló lázadás helyszíne volt. Az újoncozásnak ellenálló, ásóval, kapával felfegyverzett csángó népség megmozdulását a Bidigoff tábornok vezette orosz katonaság fojtotta vérbe. A mézszárlásnak 80, más forrás szerint 300 halálos áldozata volt. A szabófalviak csak a magyar király parancsára lettek volna hajlandók bevonulni.²

Szabófalvának a 19. század végén 2462 lakosa volt, többségükben magyarok.³ 1984-ben már 10 986 volt a lakosai száma.⁴ Az 1992. január 7-i népszámlálás 9879 lakost talált itt, 9806-an voltak közülük katolikusok.⁵ Majdnem mind románoknak voltak beírva. A számlálók nem írtak be egyetlen magyart sem, pedig lett volna kit: a korabeli sajtóban tiltakozó írás jelent meg arról, hogy a számlálóbiztos több lakos magyarként való beírását is megtagadta.⁶ Táncczos Vilmos helyszíni felméréséből tudjuk, hogy a magyarul beszélők számát

¹ Gabor, 1996. 233.

² Jerney, 1851. II. 109.

³ Lahovari et al., V. 326.

⁴ *Micul Dicționar Enciclopedic*. 1972.

⁵ Táncczos, 2001. 163.

⁶ Perka Mihály közlése.

3000-re lehet becsülni a faluban.¹ A 2002. március 18-i népszámlálás alkalmával 10 301 lakosából 2 magyar és 2 más nemzetiségű kivételével mindenkit románként írtak be.² 2005-ben 3058 család, illetve 12 300 volt a szabófalvi katolikusok száma.³

Jelenlegi templomának az elődje 1643-ban épült (a mai falu helyen). 1894–1902 közt monumentális templomot építettek, amelynek az orgonája I. Károly király magánadományára volt. A templom védőszentje Szent Mihály. Az utóbbi években két új templom is épült. Egyiket a Szent Kereszt Felmagasztalása tiszteletére szentelték fel (1995), másikat a Szent Rózsafüzér Királynője tiszteletére (2004).

A falu neve magyar eredetű. Szabófalva – a szabók falva. Román elnevezése – Săbăoani – a magyarból származik. A helység névadási módja a 13–14. századi gyakorlatra utal. Később, a 15. században Báthori Istvánnal elégedetlen erdélyi menekültek érkeztek ide.⁴

Halász Péter *Szabófalva helynevei* című tanulmányából jól kirajzolódik a település középkori jellege.

A falut 3 méteres magasságot is elérő földtöltés övezte, körülötte mély árok volt. Ezt nevezték Tszernakertnek. Ezt a töltést a falu lakói gondozták, 1-1 családnak 10 méter hossz is jutott. Az ott kinőtt fák teljesen eltakarták a házakat, erdőnek álcázva a falut. A faluba hat kapun keresztül lehetett bejutni, ezeket *örzőkapuknak* vagy *zsitárkapuknak* nevezték (jitar = csósz, mezőőr, románul). Ilyen kapuk voltak a faluból kivezető utaknál (gyiristi, kelgyeszti, románvásári), a temetőbe és a határba kivezető utaknál. Ezeknél örök állomásoztak, és ellenőrizték a ki- és a bemenőket.⁵

Íme néhány elnevezés a falu belterületéről és határából: Ádám kútja, Balászok, Boggyán kuttya, Bonyha, Busuk helye (búcsúk), Déláru, Iszkola, Likoszén, Lökösz (Lökösfalva), Ludasztó, Miszecske, Molom, Örző kapu, Rudak, Szil, Templom, Tipografia, Tszernakert (a falut körülvevő töltés), Ugarak, Vaszut, Zsitár kapu.⁶

¹ Tánczos, 2001. 13.

² *Anuarul Statistic*. 2005. *Anexe: Recensământul populației*. 50.

³ *Anuarul Presa Bună*, 2005. 334.

⁴ Lükő, 1936. 22., Auner, 1908. 18.

⁵ Halász, 1997. 17.

⁶ Halász, 1997.

Szabófalváról került ki a legtöbb neves csángó értelmiségi. Megemlítjük közülük Rab Mihály bírót, aki Rubinyi Mózessel levelezett, Szászka Eröss Péter helytörténeti író, a Márton Áron-emlékéremmel kitüntetett Perka Mihály és Perka Margit tanárokat, valamint legjelentősebb szülöttjét, a Lakatos Demeter néven ismertté vált nagy csángó költőt (eredeti nevén Demeter János). 1911 és 1974 között élt. Első magyar verse 1935-ban jelent meg. Költeményeit hazai és magyarországi lapok közölték. Ezek a versek esztétikai értékük mellett tájnyelvi dokumentumként is fontosak a magyar művelődéstörténet számára. Lakatos Demeter a szóbeliség állapotában lévő, apáról fiúra öröklődő műveltségről és nyelvről hozott üzenetet a magyarságnak, jórészt román helyesírással írt költeményeivel. Lakatos Demeter csángó népe nagy költője volt, versei Szabófalva magyar lakosságának a nyelvjárását tükrözik, azt a nyelvjárást, amely közelebb áll Mátyás király korának a nyelvállapotához, mint korunkéhoz.¹

Más értelmiségiek viszont a hatalom szolgálatába álltak, és a csángók elrománosítása érdekében kifejtett tevékenységükkel szereztek maguknak érdemeket. Ide sorolhatjuk Mihai Robu (janicsár) püspököt és Ion Robu bukaresti érseket, a magyar anyanyelvű egyházi szertartások bevezetésének fő akadályozóit.

Szágna (Sagna)

ARománvásár vidéki összefüggő csángómagyar lakosságú tömb peremén, a Szeret jobb partján sorakozó nagy katolikus falvak legdélibb települése Szágna. Ezt a falut is többségében katolikusok lakják, akik nem tudták megőrizni anyanyelvüket, de külön falurészen élnek, elszigetelten az ortodox lakosságtól, tisztán őrizve etnikai különállásukat.

Szágna a Szeret jobb partján, a Szágna (Vulpășesti) patak mentén, annak a torkolata közelében települt, Románvásártól 8 km-re, délkelet-keletre, egyik szereti átkelőhely szomszédságában.

¹ Vö. Halász, 2001.

Száгна neve oklevélben már a 15. században megjelent. Először 1428. szeptember 30-án említették Jó Sándor (Alexandru cel Bun) vajda oklevelében, aki Fundeát erősítette meg Fundeni falu birtokában, s a birtok határainak leírásánál fordult elő, amelynek egyik pontja Sacna, „ahol találkozik Hernicești és Negrești határaival”.¹

1587-ben Petru Șchiopul (Sántha Péter) vajda a galatai új templomnak adományozta több más falu mellett Crătești és Sagna falukat is, malommal és malomhellyel a Szereten.² Tehát újra uralkodói birtok lett a falu. 1588-ban a Galata kolostor birtokainak a felsorolásánál Sagna más négy malommal szerepelt.³

Ștefan Tomșa vajda megparancsolta a románvásári tisztségviselőknek, hogy hagyják békén Sagna és Tamásfalva lakóit, mert ők a Galata kolostor birtokát képezik. A falusiak csak a kolostornak kötelesek munkát végezni. Egyetlen kötelezettségük ezen kívül, hogy a kincstárnak is befizessék az adót (*csiszlát*).⁴

A 17. század második felében, Vasile Lupu uralkodása után megpróbáltatásokkal terhes időszak következett. A lakók elpusztultak, elmenekültek, Sagna is elnéptelenedett. A vajda értesítette a Galata kolostor főnökét, hogy aki oda telepedik, 6 évi adómentességet fog élvezni. Hangsúlyozta azonban, hogy idegen embereket hívjanak (török, lengyel vagy más országból). Ezek szabadok lesznek, nem kell, hogy dolgozzanak, de ne legyenek más faluk adóköteles menekültei, mert ezekre nem terjeszti ki a kedvezményeket.⁵

A demográfiai visszarendeződés lassan haladt. Még száz év múlva is csak 90 katolikus lakos élt Szágnán, amelyet szállásnak neveztek (Seliște). Ezt hajdani faluhelyre szokták alkalmazni, amelyet valamilyen okból elhagytak a lakói. A 18. század közepe után Moldova vonzóvá vált. Gazdasági helyzete megjavult. Egyre-másra alakultak új katolikus falvak, mint Kelgyeszt, Talpa, Halasfalva, Bírófalva, Száгна, Rotunda, Márkosfalva, Acélfalva stb.

¹ *Documenta Romaniae Historica A. Moldova*. I. (1384–1475) Bukarest, 1975. 79. 115–117.

² Văcaru, 2003. 16.

³ Uo.

⁴ Uo. 17.

⁵ Uo. 20.

A szerzetesek nem tudták ellátni a birtokot, így a kolostor árendásoknak adta ki. 1750-ben egy Zaharia nevű bérelte három birtokát: Szágnát, Tamásfalvát és Bucsecseát 300 lejért 1 évre.¹

Constantin Cehan Racovița vajda 1752. február 22-én kibocsátott oklevélben felhatalmazta a Galata kolostort, hogy készítsenek hidat a Szereten, s elvihetik annak az egész bevételét.²

Az első összeírást az orosz–török háborúk (1768–1774) után az orosz adminisztráció állította össze. 1774-ben Szágnán 62 ház volt.³ 1776-ban egy katolikus névtelen Szágnán 90 katolikus lelket említett, akiknek nem volt templomuk.⁴

Az 1792-es osztrák térkép leírásában Szágna 58 házzal és 57 családfővel szerepelt, akik 90 ökörfogatot tudtak kiállítani.⁵

A 19. század első felében a kincstár összeírásaiból értesülhetünk a lakókról és anyagi helyzetükről. 1816-ban 90 családfőt írtak össze Szágnán.⁶ 1820-ban név szerint felsorolták az adózó polgárokat, az adómenteseket, a templom kiszolgálóit és minden gazdasági javukat: állataikat, méheiket. 100 családnak 224 ökre, 10 tehene, 25 lova, 273 juha, 225 sertése és 2 méhkaptára volt. Volt 24 gazdag család, 57 középbirtokos és 19 szegény. 20 család adómentes volt, 15 család pedig a kolostor javára volt felmentve.⁷ 1832-ben, 1838-ban és 1845-ben újabb népszámlálások voltak. 1845-ben 151 család élt, a lélekszám kb. 600 lehetett.⁸ 1863-ban véget ért a Galata kolostor uralma, a birtok és a falu állami gondozásba kerültek.

Szágna vegyes falu, ahol a katolikusok vannak többségben. A katolikusok a 18. század második felétől adathatók. A hagyomány szerint dsidafalvi és tamásfalvi bujdosók telepedtek le itt először. A római katolikus misszió prefektusa, Ioan Hristolomus Dejoannis 1762. ápri-

¹ Uo. 25.

² Uo. 26.

³ Uo. 30.

⁴ Uo.

⁵ Domokos, 1987. 104.

⁶ Văcaru, 2003. 16.

⁷ Arhiva Națională Iași. Fond Vistieria Moldovei Dos. 2 1520. F.11., Dos. 3/1820. F. 11.

⁸ Văcaru, 2003. 36.

lis 9-én készült jelentésében megemlítette Szágnát.¹ 1992-ben már 615 katolikust említettek Szágnán.²

Száгна lakói több társadalmi megmozdulásban is részt vettek a 19. században. Ezek közül megemlítjük az 1801-es konfliktust, amelyben 16 falu vett részt. Az idegen papok, a misszió prefektusa embertelen bánásmódja, túlkapásai ellen lázadtak és magyar papot követeltek.³ Részt vettek a domafalvi konfliktusban is, 1858–59-ben, amely a román tanító és a román iskola ellen irányult.⁴

1831. február 20-án a szágnai vezetők más katolikus falvak vezetőivel egy okiratot szerkesztettek, amely szerint kötelezik magukat, hogy megtagadják fiaiknak a moldvai hadseregbe való besorolását. Csak az osztrák császár és a magyar király jóváhagyásával lettek volna hajlandók hadba szállni.⁵ A felkelést vérbe fojtották, de Száгна lakói ellen nem alkalmaztak megtorlást.⁶

Jerney János a 19. század közepén 400 csángómagyar lakóját említette, akik elrománosodtak.⁷ Kovács Ferenc 1857-ben Sagna néven mint templommal rendelkező falut mutatta be, ahol 460 katolikus élt, és Tamásfalva fiókegyháza volt. (A jászvásári vikariátus statisztikája).⁸

1883. december 15-én Camilli püspök látogatásakor a következőképpen jellemezte: „Száгна vegyes falu, ahol a katolikusok száma 610 fő, valójában különállóak a szakadároktól. Jó állapotban levő fatemploma minden szükségessel fel van szerelve. Tamásfalvától ¾ óra távolságra van kocsival. Mivel Száгна a Szeret bal partján van, ezen a folyón át kell kelni, de amikor az ár megrongálja az alkalmi hidat, csak bárkával lehet átjutni, amely amolyan kivájt fatönk.”⁹

A 19. század végén *Román megye földrajzi szótára* szerint 239 ház volt a faluban, 225 család 1621 lakossal, akik románok, kivéve

¹ Doboş, 2003. 65.

² Auner, 1908. 80–81.

³ Doboş, 2003. 74.

⁴ Uo.

⁵ Jerney, 1851. I. 109.

⁶ Doboş, 2003. 76.

⁷ Jerney, 1851. II. 209.

⁸ Kovács, 1870. 48.

⁹ Doboş, 2003. 82.

175 magyar (500 lélek) és 2 zsidó családot.¹ Évente két vásárt rendeznek, egyet pünkösdkor, a másikat a Szent apostolok utáni első vasárnapon. Két fatemploma a katolikus és az ortodox. Itt Lucka és Szágna faluk közt egy mozgó híd van, a Román–Szágna–Bâra megyei út mentén.²

I. N. Ciocan 1903-ban a *Román megyei katolikusok* című monográfiájában 196 családfőről és 817 katolikus lakosról adott hírt. 13 özvegy, 55 gazdag, 75 középbirtokos és 55 szegény családot említett, és egyetlen pünkösdkor szervezett búcsút. Az 1930. évi népszámláláskor 1689 lakosából 970-en voltak katolikusok, akik közül 272-en magyar nemzetiségűek,³ 6-an magyar anyanyelvűeknek vallották magukat.⁴

Az 1992. január 7-i népszámláláskor Szágna 3447 lakosából 2675 (77,6%) volt római katolikus,⁵ 2005-ben 853 katolikus család és 2960 hívő élt a faluban.⁶

Első katolikus templomát 1830-ban építették. Itt meg kell jegyeznünk Ciocan adatát, aki 1850-re teszi a templomépítés dátumát, megjegyezve, hogy addig a vallási szertartásokat egy házban végezték, amely valójában katolikus templomként szolgált.⁷ A templomot Keresztelő Szent János tiszteletére szentelték fel. Az első fatemplom után 1904-ben új templom épült, amelyet 1907-ben szenteltek fel, Az Úr mennybemenetele tiszteletére. Ezt 1970-ben újra átépítették.⁸

Szágna 1949-ben vált önálló eklézsiává. Jelenleg egyetlen fiókegyháza Piscu Rusului, mindössze 12 hívővel (2005).

N. Ciocan mint szágnaai szokást említi, hogy a legény, aki egy lánnyal vétkezett, nem nősülhet meg, amíg a lány nem ment férjhez. Ezenkívül anyagi helyzetének a függvényében bírságot kell fizetnie az egyháznak.⁹ Itt kell megemlítenünk egy régi halottak napi szokást.

¹ Condrea, 1891. 120.

² Uo.

³ Ciocan, 1924. 43.

⁴ Manuilă, 1938. 372–373, 707.

⁵ *Moldvai Magyarság*. XIII. 3.

⁶ *Almanahul Presa Bună*. 2005.

⁷ Ciocan, 1924. 43.

⁸ Doboş, 2003. 85.

⁹ Ciocan, 1924. 44.

A hívők a régi temető sírhalomjaira élelmiszereket tettek, így kalácsot, almát, diót, kenyeret, szárnyasokat, bort, tököt, szilvát stb., mely az imádság mellett az elhunyt lelkének a megváltására szolgált.¹ Ezt a szokást 1872-ben, Camilli püspök látogatása után betiltották, aki botrányosnak nevezte.²

A szigorú rendszabályok egész sorát alkalmazta az egyház. Ünnepi táncmulatságot csak a templom mellett, a pap felügyeletével engedélyeztek, s betiltották a kalákában, a fonóban vagy felolvasások, összejövetelek alkalmával a táncot. Aki vétkezett ez ellen, megbüntették.³

A falu lakói földműveléssel, állattenyésztéssel foglalkoztak.

Napjainkban megnövekedett a Románvásárba ingázók száma, akik az iparban és szolgáltatásokban nyertek alkalmazást. Mások zöldséget szállítanak a város piacára.

Végül közöljük az 1804. évi *Status Animarum* (az eklézsia kimutatása) által közölt katolikus családneveket Szágnáról, gyakoriságuk sorrendjében: Baglos, Bálint, Bollai (a család) (5-5), Bacovan, Bortos, Simon (4-4), Andre, Ciubotar (2-2), Demetrius, Dobos, Domok, Duma, Janos, Georgi, Lucaci (olvasat: Lukács), Morar, Petruz, Martinus, Rus, Susan, Varga.⁴

Száгна lakói az utóbbi másfél évszázadban sok zaklatásnak, megkülönböztetésnek voltak kitéve. Ezt a falu monográfiaírója is kénytelen volt elismerni: „Volt megnemértés és provokációk az állami hatóságok részéről.”⁵ Évszázadokkal korábban ide csalogatták a jó munkájukról, szorgalmukról és megbízhatóságukról elhíresült magyarokat, de évszázadok óta idegenként kezelték és megkülönböztették őket, arra ösztönözve, hogy népüket is megtagadják.

¹ Doboş, 2003. 8.

² Uo.

³ Uo.

⁴ Chiesa de Tămăşeni. 1801.; Dumitriu-Snagov, 1989. 522.

⁵ Doboş, 2003. 105.

Szaláncfürdő (Slănic Moldova)

Dél-Moldva egyik legérdekesebb, leggazdagabb vidékére kalauzoljuk ezúttal olvasóinkat. A földtörténeti neozoikum-ban itt, a már kiemelkedett Kárpátok lábánál a visszahúzódó tenger lagúnáiból nagy sómennyiség csapódott ki a már meglévő paleogén kőolajkincs szomszédságában. A Kárpátok gyűrődésekor keletkezett törésvonalak mentén szénsavas borvízforrások törnek a felszínre.

Szaláncfürdő a Szalánc patak völgyének felső szakaszán települt, 18 kilométer távolságra Aknavásártól, 430–455 méter tengerszint feletti magasságban. Gyógyfürdőváros, hozzá tartozik Templomfalva és Cerdák, a Szalánc-völgy többi települése is.

Sóval, kőolajjal és ásványvízzel kapcsolatos helynevek sokaságával találkozhatunk itt. Maga a „sal”, „Szalánc”, „slănik” szavak is erre utalnak: a „sal” szláv szóból származnak, amely zsírt, faggyút jelent. A szó magyar közvetítéssel jutott a román nyelvbe. A Zsíros, a határt nyugatról lezáró hegy, a Nagy Sándor keleti nyúlványa (1196 m) közeteiről, az olajos palákról kapta nevét. A Borvíz helynevek (hegy, oldal, láb stb.) az ásványvizekről. A szomszédos Aknavásár sóbányászatáról híres. Ez a vidék a só, az ásványvizek és a rendkívüli festői tájak hona. Szaláncfürdőt (Szlánikfürdőt) ezért Moldova gyöngyének is nevezik.

A szomszédos Tatros völgyén át vezetett a hajdan híres sóút. A sóbányákban magyarok dolgoztak, ezért elterjedt az a nézet, hogy a „csángó” név a „sóvágó” szó elferdítéséből keletkezett (sóvágău, șalgău, csángó). Nicolae Iorga, a nagy román történétíró cáfolni lát-szik ezt országjáró körútjáról készült könyvében. Megállapítja, hogy „a Szalánc-völgyi magyarok bejövetele valójában sokkal régebbi, mint a vállalkozók (sóbánya-kitermelők – G. L.) kora. A magyarok már a 13. század elején leereszkedtek a kunok katolikus püspökségének a területére, s elértek ezen az úton egészen a Szeret folyóig.”¹ „Annyi század eltelt azóta, annyi változás történt, ám ezeknek vajmi

¹ Iorga, 1972. II. 229.

kevés visszhangjuk volt a világnak ebben a mozgalmaktól védett sarkában. A magyarok átvették a románok viseletét, szokásait, viselkedésmódját, de megőrizték székely nyelvüket és törvényüket.”¹

Szalánc a Szalánc patak völgyében levő települések összefoglaló neve. A 21 km hosszú patak a Nagy Sándor hegytömb déli oldalán ered és a Tatros folyó felé tart. Északról a Zsíros, a Kecskés és a Pufu hegyek, délről, délkeletről a Csengőponk, a Kishavas, a Csernika és a Páltinis szegélyezik. A völgy legrégebbi és legnagyobb települése, a tulajdonképpeni Szalánc, mely Templomfalva néven is ismert, 7–8 kilométerre fekszik Aknavásártól a 12B országút mentén. Legújabb neve Cireșoaia. Hozzá tartozik a völgyben fennebb kialakult Cserdák falu is. Jelenleg mindkét település a Borvízoldal lábánál kialakult Szlanikfürdő (Slănic Moldova) városhoz tartozik, amely Aknavásártól 18 km-re alakult ki egy festői völgykatlanban, átlagosan 530 m tengerszint feletti magasságban.

1899-ig az egész völgy Tatros községhez tartozott, és falusi rangú volt. Lakói akkor a minisztériumhoz fordultak önállóságukért. A képviselőház megszavazta ezt, így községrangra emelkedhetett.² A 20. század második évtizedében a fürdő várossá vált. 1941-ben hozzásatolták a két falut, így azok jelenleg Szlanikfürdő tartozékai. Ezáltal Szalánc funkciója is megváltozott. A hajdan sóbányász, sófuvarozó és állattenyésztő falunak ma elsősorban idegenforgalmi (turisztikai) jelentősége van. Népi építészetét és művészi fafaragásait szokták megcsodálni a látogatók.

A hegyek közé mélyen benyúló Szalánc patak völgyének benépesedése viszonylag későn, valószínűleg a 18. században következett be. Addig csak a völgy torkolatánál, a nagyobb folyók völgyeiben, a Szeret mentén és a szub-kárpáti medencékben élt a magyarság. A Paolo Bonnici de Malta minorita szerzetes által 1630-ban említett,³ majd a Bandinus jelentésében is szereplő Saloncza (1648) nem azonos az Aknavásár mellettivel. Lukácsfalvával együtt emlegetik, s Bandinus meg is jegyzi, hogy attól északra kerül el. Ezek a hivatko-

¹ Uo.

² Molnár József közlése. 1974.

³ Domokos, 1987. 69. *Diplomatarium Italicum*.

zások tehát a Tázló-völgyi Szolonckára vonatkoznak.¹ Még 20. századi neves szerzők is összetévesztették egymással a két települést.

Szalánc nevét először Constantin Cehan Racovița moldvai fejedelem írta le 1757. január 1-jén kiállított adománylevelében.² Nem említették meg viszont a települést abban az 1792. évi térkép leírásában, amely a bécsi királyi levéltárban található, s amely teljes képet fest Moldváról. Az 1851. és az 1875. évi sematizmusokból is hiányzik a már régen létező falu – adatait Tatroszhoz sorolták be, Szalánc ugyanis ahhoz a helységhez tartozott.³

Jerney János művében a település Eszlenek néven szerepel, 400 magyar lakossal (1840-es évek).⁴ Kovács Ferenc 484 magyar lakost említ útinaplójában (1868).⁵ Domokos Pál Péter a 20. század elején 180 magyar családról számol be. Weigand székelyekként, a többi szerző magyar nyelvűekként írja le őket.⁶

A hagyomány szerint Mária Terézia idején hét gazda jött ide Magyarországról. Csihán Pista volt az első telepes. „40-en vótak eljőve összesen. Nagy erdők vótak akkor itt. A régiek oknások, szalinások (sóbányászok) vótak, fiákerrel vitték be a sót Galacig.”⁷

1800-ban Sărdarul Mihăilucă felfedezte az első borvízforrást. Hogy a helyi lakosság már sokkal korábbról ismerte borvizeit, kétséget kizáróan kiderül a helynévadásból (Borvíz hegy, Borvízoldal stb.). Az első három forrás vizét 1830-ban Zotta orvos és Ábrahámfy gyógyszerész vegyelemezte Kisseleff generális rendeletére. 1853-ban Stenner és Schnel (orvosok) részletesebb vegyelemzést készítettek.⁸

A gyógyvizek, miután közismertekké váltak, számos kitüntetést nyertek. Aranyérmét az 1873. évi bécsi, az 1889-i párizsi, az 1894. évi bukaresti és az 1900. évi párizsi világkiállításon,⁹ ezüstöt 1881-

¹ Uo. 374. *Codex Bandinus*.

² Rusu, 1980. 93.

³ Domokos, 1987. 119.

⁴ Lükő, 1936. 156.

⁵ Kovács, 1870. 51.

⁶ Lükő, 1936. 156.

⁷ Birti András teplomfalvi lakos közlése. 1974.

⁸ Racovița, 1895. 508.

⁹ Albota, 1983. 31.

ben Frankfurt am Mainban. Frankfurtban megelőzték a világhírű Selters forrás vizét.¹

A fürdőtelep első házait 1816-ban építették, s 1887-ben készült terv alapján egyedi és eredeti építészeti stílusban továbbfejlesztették őket. A vidéknek jelenleg 21 borvízforrása ismert. Szénsavas, vasas, klóros, enyhén kénes vizei gyógyhatásúak. A fürdőnek modern szállodái, kezelőközpontjai, 2 hektár kiterjedésű gyönyörű parkja van.

A fürdőtelep környezete festői: tiszta levegőjű, szélvédett helyen, fenyvesek közt található. (A völgybe ereszkedő hideg levegő hőmérsékleti inverziót okoz.) Fennebb a hegyoldalakat lombdők borítják. A legfontosabb turisztikai látványosságokhoz – a kilátókhoz, a víz-eséshez és a forrásokhoz – jelzett utak vezetnek. A Borvíz hegyről felejthetetlen kilátásban gyönyörködhetünk. A Puful hegyről, ahová kékkereszt-jelzés vezet, az egész szalánci völgy belátható. A Cerbu hegyről az Ojtoz-völgyi Sósmezőre nyílik kilátás. A völgyet félelmetes szakadékos völgyek és hegycsúcsok övezik. Vízéséséhez nagyon szép, keskeny út vezet, a völgyszakadék felett átívelő hidakkal. Ugyanaz a pirosháromszög-jelzés irányít a Dobru hegy oldalán a kilátóhoz vezető 300 lépcsőhöz is.

Szaláncfürdő a Nemere hegységbe vezető túrautak egyik legfontosabb kiindulópontja. A Kecskés és a Nagy Sándor-csúcs felé kék sávos jelzés halad. A Nagy Nemere és az Uz völgye felé kék kereszt jelzés vezet. A fürdőteleptől 2 és fél kilométerre van (a Szalánc völgyében) a turisztikai pihenőhely és a kemping (tábor).

A szaláncfürdői gyógykomplexum szomszédságában már a 19. században lakótelep is kialakult. Satu Nounak, Újfalunak nevezik. A település határában homokkővet bányásznak, konfekciógyára és ásványvíztöltő-telepe is van. Televízió-szóróállomása (relé) és dendrológiai parkja van. Ez Moldva egyik legjelentősebb gyógyfürdője, több mint 3000 szállóhellyel. Nagy jelentőségűek gyógyvizei és gyógyító klímája. Főleg emésztőszervi és máj-epe bántalmak kezelésére alkalmas, gyógyvizei reumatikus, érrendszeri és női betegségek gyógyítására javallottak.

¹ Racoviță, 1895. 508.

Cserdák falu a fürdőtelep felé vezető út felénél található. Itt szoktak ebédelni a Szaláncfürdő felé igyekvő utasok. Általában a Szalánc patakából kifogott apró pisztrángokból készül *csorbát* (savanyított halles) szolgálják fel nekik. A lakosság közlése szerint tornácos háziról kapta a nevét (cerdac = tornác, románul). Három kocsmá volt a faluban, s mindháromnak tornáca volt. A Cserdáknál emelkedő hegytetőn volt a bojár vadetetőhelye. Most tévé-szóróállomás (relé) van a helyén.

Az 1930. évi népszámláláskor 1761 lakosa volt, közülük 998-an voltak római katolikusok. 14 lakost jegyeztek be magyar nemzetiségűnek és 25-öt magyar anyanyelvűnek.¹ 1965-re 5094-re emelkedett a lakosság száma. A völgy legnépesebb települése Templomfalva volt, jórészt katolikus lakossággal.² Cserdák lakóinak a kisebb fele volt katolikus. A hídtól lefele, Muncsal patakján jórészt már ortodox vallásúak éltek.

Az 1992. évi népszámláláskor 5311 lakosából 2836 lélek, az összlakosság 53,4%-a volt római katolikus.³ Templomfalván 1811 lakosból 1783 volt katolikus. Cserdákon 1571-ből 559, Szaláncfürdőn pedig 1929-ből 494 lakos volt katolikus.⁴ A 2002. március 18-i népszámlálás alkalmával az egész fürdővárosnak a hozzátartozó településekkel együtt 4984 lakosa volt, de csak 10 lelket írtak be magyar nemzetiségűnek.⁵ 2005-ben a fürdőn 245 család, illetve 845 katolikus lakos élt.⁶ Katolikus templomát 1947-ben építették és az Istenanya mennybevitele tiszteletére szentelték fel. Templomfalva fiókegyháza volt, 1990 óta önálló plebánia.

Tánczos Vilmos, felmérése alapján 1440-re becsülte a magyarul még beszélni tudó lakosok számát. Templomfalván 1110 főben, Cserdákon 300-ban állapította meg a számukat.⁷ 1974. évi tanulmányokkor a templomfalvi katolikusok jó része még magyarul

¹ Manuilă, 1938. 36–37, 539.; Domokos, 1987. 169.

² *Almanah Scânteia*. 1970. 716.

³ Tánczos, 2001. 167.

⁴ Tánczos, uo.

⁵ http://www.edrc.ro/recensamant.jsp?regiune_id=1&judet_id=2&localitate_id=9

⁶ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 335.

⁷ Uo.

beszélt. Az utóbbi időben a gyermekekkel való kommunikációban tanítói nyomásra a szülők is a román nyelvet használják, így a fiatalabb generációban gyorsan terjed a románnyelvűség.

Nicolae Iorga a 20. század eleji helyzetet elemezve bemutatta a szalánciak akkori kevert, kettős nemzetiségű tudatát. A lányok a „Magyar vagy?” kérdésre így válaszoltak: „Ó, az vagyok.” Tudnak románul is, de örömmel válaszolnak a kérdezőnek otthoni nyelvükön, magyarul. Egyrészt magyaroknak tartják magukat, de a népiükről, nemzetiségükről feltett kérdésre azt válaszolják, hogy ők románok, mert román kenyeret esznek.¹

Az állattenyésztés jelentőségének csökkenéséről szólva a falusiak elmondták, hogy nemrég még több mint 4000 juhuk volt, de ez a szám alig több mint tizedére csökkent. *Bákó megye földrajzi szótára* szerint a 19. század végén az állatállomány itt 59 lovat, 718 szarvasmarhát, 177 sertést és 288 kecskét számlált.² A Szalánc patakján 7 vízimalom és 7 vízfűrészműködött, ebből 4 a lakosoké volt.³

A keskeny völgyben kevés a megművelésre alkalmas terület. A falusiak főleg kukoricát, burgonyát, kevés zabot és búzát termesztenek. A domboldalakon pedig szénafüvet. (A határban sorakozó, *szejvány*-nak nevezett, karcsú, magas szénakazlak már a táj képéhez tartoznak.) A völgyben szilva-, körte- és almafák vannak. A szőlő itt nem érke be.

Több sóbánya is volt a völgyben. Mészköbányája és mészégetőkemencéi is vannak. A Pláj nevű fennsíkon kőolajszondák emelkednek. Az 1920-as években degedtes kutak is voltak itt. A fürdő szomszédságában tőzeget bányásznak. Régen az egész Szalánc-völgy a sóbánya birtokában volt.

1891-ben már vegyes iskola működött Szaláncfürdön. Az 121 iskoláskorú gyermekből 17 fiú és 1 lány volt akkor iskolalátogató. Templomfalván 1916-ban egy tanerős iskola alakult; 1936-tól már ketten tanítottak benne. 1931-ben új iskolát építettek.⁴

¹ Iorga, 1972. 229–230.

² Racoviță, 1895. 503.

³ Uo. 504.

⁴ Amutei Nicolae iskolaigazgató közlése. 2004.

1916-ban az ojtózi és a mărășești ütközethez hasonló, heves harcok dúltak a Szalánc-völgyben is (Cireșoaiánál). Emlékmű tanúskodik róla.

A lakosok régi magyar nevüket is használják, de sokan a hivatalokkal való kapcsolattartásban nevük román fordítását közlik. Leggyakoribb családnevek Templomfalván: Birti, Csihány, Keresztes, Kicsi, Mihály, Molnár, Muszka. Ez utóbbi már a Botezatu nevet is használta. Ottjártunkkor, 1974-ben családonként 7–10 gyermeket is találtunk, és ez az arány általános volt a többi katolikus faluban is (messze az országos átlag felett).

Végezetül közöljük a Szalánc-völgy és környéke néhány jellegzetes helynevét, 1974. évi tanulmányutunk gyűjtéséből: Erdők: Szalánci erdő, Sztroj. Hegyek: Borvíz hegy, Disznyóláb, Kecskés, Magura, Nyáspár, Pláj, Szélkapu (völgy, nyereg), Zsíros. Legelők: Kicsi Mező, Muncsal, Nagy Gödör. Patakok: Bidika pataka (Cireșoiaia), Fenyő, Halász, Heveder, Kecskés, Szalánc pataka. Szénafű: a Pisti Jancsié. Baloldalt: Szágyán, Kovás, Köteteje. Felfelé: Csega, Mezinka, Páncseru, Sáros. Út: Heveder útja (fát szállítottak rajta).

Szaláncorka (Pârâu Boghii Gura Slănicului)

A szalánci völgy sűrű erdővel borított terület volt s aránylag későn népesedett be, csak a 18–19. században. Addig Tatros város erdeje, birtoka volt itt. Míg fennebb a völgy többnyire magyar, Szaláncorka település vegyes lakosságú, csak egy kis katolikus közösség él itt.

Szaláncorka a Tatros jobb partján települt, ott, ahol a Szalánc vize a folyóba ömlik, Aknavásár mellett, így a legtöbb kimutatásban a város részének szerepeltetik, s legtöbbször külön nem mutatták ki lakosságát sem.

Földrajzi környezetét tekintve a Dormánfalvi-medencét és a Tázló–Kászton-medencét elválasztó szűkületben található, így a kárpáti paleogén flis és a Szub-Kárpátok kontaktövezetéhez tartozik. Legrégibb leírása a *Bákó megye földrajzi szótárában* található a 19. század végén. A leírásból kitűnik, hogy ortodox templomát a Szent-

háromság tiszteletére 1803-ban Iacob Musát építtette.¹ 96 román, 15 magyar és 8 zsidó család élt akkor a telepen.² A területén álltak a Nastasache fürdő épületei. A Szalánc patak mellett a malomnál volt a deszkából épült tusolóberendezése 8 kabinnal, amelyet a szótáríró is primitívnek jellemzett.³

Domokos Pál Péter 1929. évi utazásakor közölte a tatrosi plebánia fiókegyházainak a névsorát. A fiókegyházak közt megemlítette Szalánc-torkát is, ahol 62 magyar családot jegyzett le.⁴

2005-ben 36 család és 78 katolikus lélek volt a faluban.⁵

Katolikus templomát 1936-ban építették és Szent György tiszteletére szentelték fel. 1985 óta az aknavásári plebánia fiókegyháza.

¹ Racoviță, 1895. 312.

² Uo.

³ Uo.

⁴ Domokos, 1987. 164.

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 338.

Szálka (Seaca)

A Dormánfalvi-medence déli részén, az Úz völgyén keresztül a 19–20. században is állandó volt a székelyföldi betelepülés. Így számos székely telep alakult ki, amelyek közül egyesek ma is őrzik magyar anyanyelvüket. Ilyen kis falurész Szálka.

Szálka ma Dofteana része, amely a Dofteana patakba északról befutó Szálka (Seaca) patak völgyében alakult ki. Itt csoportosulnak a magyarok házai, ebben a falurészben épült a katolikus templom is.

Természeti környezete a Nemere hegység északi övezetéhez tartozik, amely a kárpáti paleogén flis homokkővonulatának része. Határában a Nemere, Nagy Sándor, Zsíros és a Lapos hegyei emelkednek, amelyekből a Moldva felé a Tatrosba befutó Dofteana patak völgyében alakult ki ez a településcsoport, a Dormánfalvi-medence és a Hegykeret közti kontaktövezetben. A medence üledékei diszkordánsan telepedtek a paleogén talapzatra és szarmata eocén-oligocén rétegsort alkotnak, amelyek kőolaj- és széntelepeket rejtnek a mélyben. Gyakoriak az ásványvízforrások feltörései is.¹

A hagyomány szerint ez is régi katolikus település. Eszerint Dofteana és Dormánfalva közt régi katolikus templom állt. Egy húsvét éjszakán liturgia idején a török hódítók felgyújtották. Akik megmenekültek, a Szálkai, a Valea Câmpuluj-i és a dormánfalvi erdőbe futottak. Később kis katolikus közösségeket alakítottak ki.²

Szálka újabb székely magyar lakói a 19. század eleje óta telepedtek be és feltételezhetően a szomszédos Kászoni-medencéből származnak. Ez a bevándorlás a 20. században is tovább folytatódott az Úz-völgyi átjárón keresztül.

A szálkai katolikusok jelenlétét a Misszió 1850. évi sematizmusában említették először Doftona néven 120 katolikus hívővel és egy kis templomocskával, amelyet Szent Mihály arkangyal tiszteletére szenteltek fel. Ez a templom létezett a II. világháborúig. Mai templomát 1947-ben építették.³

¹ *Cercetări în geografia României*. 1980. 140.

² Blaj, 2003. 11.

³ Gabor, 1996. 89.

Az 1992. január 7-i népszámlálás alkalmával a falurész 455 lakosából 374-en voltak katolikusok, akik közül 200-an ismerik és beszélik a magyar nyelvet, mint ahogy azt Tánczos Vilmos egyetemi tanár megállapította.¹

Szárazpatak (Ștefan Cel Mare)

Szárazpatak egy olyan szórványtelepülés, amelyben az újabb kori Moldvába telepedés hagyománya él, de ahol a magyarság hőskorának az emlékei is lépten-nyomon felbukkannak. A Tatros völgyének Ónfalva (Onyest)–Egyedhalma közti alsó szakasza is bővelkedik a Moldva alapítása előtti időből származó magyar személy elődökre vonatkozó emlékekben.

Radu Rosetti román történetíró, akinek a birtokai ezen a vidéken (Căiușion) voltak, a fel-felbukkanó magyar elnevezésekből arra következtetett, hogy ide a románok a magyarok után érkeztek, s ezeket a vidékeket a már előttük itt élők által elkeresztelve találták. Sok elnevezést újabbakkal – románokkal – helyettesítettek, de egy jelentős részük mindmáig fennmaradt.² A közelben lévő Bákói-hegyi birtokot például Ungureanu Ivașcu eladta Jărică Izvărețuluiinak, feleségének és Furó lányuknak. Rosetti arra is rámutatott, hogy a 16. században a nagybojárók egy része is magyar nevű volt, akik egy évszázad alatt elrománosodtak.³

Szárazpatak a Bogdana patak mentén települt völgyi, út menti (utcás) falu. Újabb nevén Ștefan cel Mare, községközpont. Onyesttől 14 kilométerre, Egyedhalmától 32 kilométerre, Bákótól 84 kilométerre fekszik. Északon a Khetreria és a Pe Hotar dombok, míg délen a Szócs-völgyi, az Urloache és a Păvăloaie dombok keretezik. Kelet felé néhány száz méterre a Tatros völgyébe jutunk, ahol Negoești falu húzódik észak–dél irányban. Régi Valea Seacă (Szárazpatak)

¹ Tánczos, 2001. 166.

² Rosetti, 1905. 280.

³ Uo.

nevét az 1950. évi közigazgatási reform alkalmával változtatták Ștefan cel Maréra.

A Bogdana patak a Tatros jobb oldali mellékvíze, amely a szubkárpati Oușorul domb tömbjéből az Al Vânătorului (A vadászé) nevű részen a Nagy Köucz forrásához közel ered és keleti irányból torkollik a folyóba, miután felvette a Disznóvölgy, a Száraz patak és az Olar patak vizeit. A patak völgy két települése Bogdana és Szárazpatak. Régen Bogdana volt a községközpont. Hajdan ennek a településnek is magyar lakói voltak. Bandinus marcianopoliszi érsek, misszionárius főpap (Moldva és Oláhország püspöke) vizitációja alkalmával a következőképpen jellemezte. „Völgyben fekszik, termékeny, de eldugott kevésbé kellemes helyen. Régente csupán magyarok laktak itt, most pedig (1647-ben – G. L.) a katolikusoknak csak 6 házuk van. Személyenként a kisdedekkel 18-an vannak. Vannak akik átmentek a görög szakadárságra, azért, mert ezt a falut azelőtt senki sem látogatta meg és nem gondozta. Misszionáriusok sem fáradoztak itt.”¹ A 6 általa közölt bogdanai családnév: Csorba, Hosszu, Kádár (2), Máthé és Simon.²

Azóta Bogdana lakói elrománosodtak, s a magyarok megjelentek pár kilométerrel lennebb a völgyben a mai Szárazpatak faluban.

Szárazpatak mai lakói újabb kori eredettudatot őriznek. Igaz, már 1792-ben jelentős település volt 39 házzal, Preszekár György adatközlőnk úgy tudja, hogy az ükapja lemhényi volt és a 19. század elején telepedett le ide a völgybe.³ Ez is bizonyítja, hogy folyamatosan érkeztek Moldvába magyar telepesek a Kárpátok másik oldaláról.

Szárazpatakot 1792-ben említették a Bécsben kiadott osztrák katonai térkép leírásában Valea Saca néven. Keucz (Căiut) és Gutinás közt szerepel a 87-es térképrészleten s a leírásban 707-es sorszámmal. 39 ház, 28 családfő, 21 szolgálatra alkalmas férfi két lófogatot és 88 ökörfogatot tudott kiállítani.⁴

¹ Domokos, 1987. 368. Forrás: *Codex Bandinus*.

² Uo. 150.

³ Preszekár György gazdálkodó közlése.

⁴ Domokos, 1987. Forrás: *Topografische general Beschreibung...* Wien Kriegsarchiv.

A katolikusokat először az 1850. évi sematizmusban említették „Vallesecae Eccl. Spiritui S. Dicata” formában 153 hívővel.¹ Az 1851. évi sematizmusban 129 magyar lakossal szerepelt, és mint Gorzafalva fiókegyházát említették.² Jerney János, aki 1841 s 1845 közt járt Moldvában, 200 magyar lakosát említette, akik székely eredetű magyarok voltak. Templomuk volt a Szentlélek tiszteletére felszentelve. A település Dania Iordache birtokát képezte.³ Kovács Ferenc a Misszó 1853. évi sematizmusa adatait közölte 1871-ben, ahol 131 magyar lakosát említették meg.⁴

A 19. század végén *Bákó megye földrajzi szótárában* már mint Bogdana község központját említették, ahol 90 családfő, illetve 369 lélek élt a faluban, akik közül 121 magyart és 30 zsidót írtak össze. Volt 7 lovuk, 235 szarvasmarhájuk és 58 sertésük. Katolikus templomát a lakók építették 1843-ban és a gorzafalvi pap szolgálta ki. Két ortodox temploma romos állapotban volt.⁵

Sebestyén Ede 1904-ben Gorzafalva fiókegyházaként sorolta fel Valea Seacă néven, megjegyezve, hogy katolikus lakói magyarok.⁶

Domokos Pál Péter 1932-ben 60 magyar családot említett.⁷ Az 1930. évi népszámláláskor 231 római katolikus lakosát írták össze, akik közül 201 magyar anyanyelvűnek, 71 magyar nemzetiségűnek vallotta magát.⁸

Az 1992. január 7-i népszámláláskor 798 összlakosából 394 volt a katolikusok száma, akik közül Tánzos Vilmos egyetemi tanár felmérése szerint körülbelül 100-an beszélnek a magyar nyelvet.⁹

2005-ben 122 család, illetve 318 katolikus lélek élt a faluban.¹⁰

1973-ban tanulókkal szervezett néprajzi gyűjtőexpedíciónk alkalmával Szárazpatakot is meglátogattuk. A település katolikus lakosai

¹ Gabor, 1996. 262.

² Jerney, 1851. 323.

³ Uo. 219.

⁴ Kovács, 1870. 52.

⁵ Racoviță, 1895. 595.

⁶ Sebestyén, 1904. 41.

⁷ Domokos, 1987. 182.

⁸ Manuilă, 1938. 36, 539.

⁹ Tánzos, 2001. 167.

¹⁰ *Almanahul Presa Bună*. 2005.

magyar anyanyelvűek voltak, s gazdag néprajzi anyagot, főleg csán-gómagyar népszokásokat, gyűjtöttünk tőlük. Elsősorban a gazdálkodás (gyűjtögetés, földművelés, állattenyésztés), életkorok szokásai, hiedelmek, népi táplálkozás stb. területeken ismertünk meg értékes adatokat. Itt láttuk a hajdan elterjedt ültetőbotot, amelyet ők még mindig használnak paprika palántálásakor.

Katolikus templomát a földrajzi szótár adata szerint 1843-ban a falu lakói építették, de feltételezhetően egy régebbi kisebb templom vagy kápolna helyén, ugyanis gyűjtőutunk alkalmával egy ennél régebbi harangot fényképeztünk le 1827-es évszámmal, amelyet a régi fatoronyban láttunk. A Misszió 1856. évi sematizmusa is megjegyezte, hogy a szárazpataki templomot 1830-ban fából építették.¹

A gerendavázú, deszkaborítású torony emeletes volt, fent ablakrésekkel. Mellette a templom belülről köríves deszkaboltozatú. Az utca felőli bejárata fölött kis fatorony díszítette a tetőt.

Szárazpatak lakóinak többsége földművelésből él. A falusiak kukoricát, zabot, búzát, rozst, árpát, kendert, burgonyát és répát termesztettek, míg a bérlők repcét és takarmánynövényeket is.²

A kommunista rendszer idején termelészövetkezetekben dolgoztak, s a háztáji parcellákon főleg zöldséget és kukoricát termesztettek. Régen is zöldségtermesztéséről volt nevezetes a falu. Paprikát, paradicsomot, padlizsánt (*vinettét*), babot, uborkát, *bosztánt* (tököt), és *pityókát* (burgonyát) termesztettek. A falu nevezetes gyümölcs-termesztéséről is. Főleg almát, körtét, diót, szilvát és dinnyét is termesztettek.

Végül felsoroljuk adatközlőink névsorát, zárójelben a gyűjtés időpontjában, 1973-ban betöltött életkorukat: Andronik Eufrozina, Bertalan Ilona (40), Bertalan István (60), Csobotár Rózsika (babonás szokások), Fazakas Mihály (77), Furulyás Anna (66), Magyar Pista (73), Mátyás Irén, Molnár Anna (56, népszokások), Preszekár György (50, gazdálkodás), Todorán József (65).

¹ Gabor, 1996. 262.

² Racoviță, 1895. 158.

Szászkút (Sascut Sat)

Szászkút egyike azoknak a csángó településeknek, amelyeknek magyar nevük van. Az ilyen elnevezések települések, folyók, hegyek, dombok esetében nagyon elterjedtek Moldvában: Tatros (a „tatáros”-ból), Tarkő, Bákó, Huși, Iași, Perkő stb.

Meg kell említenünk, hogy más elnevezések, mint például az oraș („város”), bálci (a „búcsú” szóból) is magyar eredetűek – ez megcáfolhatatlan bizonyítéka a magyar népesség ősi jelenlétének Moldvában. Az ilyen elnevezések létrejötte már a 13. században is folyamatos volt. Constantin C. Giurescu kutatásai számtalan bizonyítékot szolgáltatnak erre: „A Tatroson leereszkedve újabb magyar csoport telepedett le a régi Adjudon (Egyedhalma). Mások Szászkútnak adtak nevet. (...) Egy másik magyar közösség a bákói volt. Nekik tulajdonítható a város elnevezése. Szucsáva, a fejedelemség harmadik fővárosa szintén magyar telep volt.”¹ A Cigányok dombja helynév arra utal, hogy a bojár cigány munkásokat is hozott, hogy a birtokán dolgozzanak.²

A Szászkút elnevezés a nagy román történétíró, Nicolae Iorga szerint „a szász kútja” kifejezés származéka.³ Azonban az elnevezés nem a szászokra, hanem a kutak bőségre utaló „száz kút”-ból származik; ez jobban hasonlít a település nevének román fordításához. (Giurescu). Régi neve Fântânele (Kutak) volt.

A Szászkút elnevezés azáltal vált messze földön híressé, hogy 1875-ben itt épült fel Románia egyik legrégebbi cukorgyára.

A község magyar faluja az ún. Sascut Sat vagy Fântânele. Itt maradt fenn a magyar nyelv és hagyomány. Szászkút többi falujában, ahogy azt Gustav Weigand német kutató is feljegyezte, a magyarság egy része romanizálódott.⁴

A falut oklevélben először a 17. században, 1639. április 4-én említették meg: Vasile Lupu a bisericani kolostornak adományozott két

¹ Giurescu, 1967.

² Apostol, 1974.

³ Iorga, 1972. II. 258.

⁴ Domokos, 1987. 125. Weigand: *Fremde Elemente in der Moldau*.

malomhelyet a Putna vizén. A tanúk között szerepelt a szász-kúti Petraşcu.¹

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában „Saskutul” kapcsán 16 házat és 16 családfőt említenek. A falu 16 ökrösfogatot tudott kiállítani.² Az orosz katonai parancsnokság 1835. évi térképe két Szász-kutat említ 43, illetve 203 gazdasággal.³

Jerney János megemlítette, hogy Aszlán birtoka 130 katolikus székely és egyéb magyar eredetű lélekkal. Van itt református atyafiaknak is oratóriumuk pappal. Ezek 20 gazdaság és 123 lélekből állnak. Mind erdélyi háromszéki származású székely magyarok. Nevét számtalan patakforrásokról nyerte, melyek e keskeny völgyben elnyúló falu határában erednek.⁴

A múlt század elején megjelent nagy földrajzi szótár a következőképpen mutatta be ezt a falut: „A következő házcsoportokból, kis falvakból áll: Bălcuţa, Conţeşti, Cukorgyár, Szász-kút (itt van a község háza is), Szász-kút falu (Fântânele), Schineni és Valea Nacului, 2414 lakossal. A Conţeşti, Bălcuţa és Fântânele (Szász-kút) patakok öntözik. Lakói gőzcséplőgépet, 286 faekét, 30 vasekét, 10 vasboronát, 1 megtisztító gépet (triör), 59 lovat, 823 ökröt, 242 tehenet, 192 sertést, 842 juhot, 28 kecskét és 60 méhkast birtokoltak. Volt 156 ha szőlősük. Szász-kúton van 16 kereskedő és egy cukorgyár, majdnem 1 millió lej tőkével és 300 munkással.”⁵

A 20. század elején Nicolae Iorga így mutatta be Szász-kút vásárhelyét: „Falusi utcái vannak, apró, tiszta házakkal... A vasútállomás mellett egy régi park közepén szép kastély emelkedik. Azután a hivatalok következnek, a csinos (kacér) község házával... A templom környéke tiszta, csendes. A zsidók kövezett utcájában boltok sorakoznak...”⁶

Ebben a faluban a magyarok nem mindnyájan voltak katolikusak – kivételesen –, a többi moldvai csángó faluban mind azok. Jerney

¹ Zediu, 2001. 11.

² Domokos, 1987. 105.

³ Zediu, 2001. 11.

⁴ Jerney, 1851. 210.

⁵ Lahovari et al., V. 1900. 320.

⁶ Iorga, 1972. II. 258.

János Szászkúton 130 katolikust és 123 reformátust talált. Megjegyezi, hogy a reformátusok az erdélyi Háromszékről származnak.¹

A település legrégebbi temploma a római katolikusoké volt. 1804-ben épült téglából. Peremi helyzete miatt más templomot építettek fából, ugyanott, ahol a mai templom áll. A régi idők temploma a dombon állt. A kálvinista templom vályogból épült és a völgyben állott, de már 1925-ben az utolsó kálvinista is meghalt, a kálvinisták elhagyták vallásukat, és áttértek a moldvai magyarok többségének a hitére. Templomuk is hamar romba dőlt.

1875-ben megalapították a cukorgyárat. Ebből az alkalomból újra sok magyar család érkezett a faluba. A cukorgyártásra szakosodtak. Megemlítjük közülük a Bíró, Solomon, Dines familiákat.

Az 1930. évi népszámláláskor a 627 római katolikus lakosból 547-en vallották magukat magyar anyanyelvűnek. Három településen éltek. Szászkút vásárhelyen (Târg) 113 katolikusból 48-an, Szászkút faluban 115-ből 103-an, Fântânelen 399 katolikusból 196-an vallották magukat magyar anyanyelvűnek.² Ezek az adatok nem tükrözik, csak megközelítetik a valós helyzetet. Az 1970-es években 280 katolikus családot írtak itt össze.

Az 1992. évi népszámláláskor Szászkúton a 10 507 lakosból 759 római katolikust és 4 magyar nemzetiségűt jegyezték be.³ Közülük 615-an a 2178 lakosú Szászkút faluban laknak. 65%-uk, kb. 400 ember beszéli jelenleg is a magyar nyelvet.⁴ 2005-ben 246 család, illetve 738 lélek volt a katolikusok száma.⁵

Mai katolikus templomát 1900-ban építették és az Úr színeváltozása tiszteletére szentelték fel. A templom tornya az 1977. március 4-i földrengéskor leomlott, de hamar újjáépítették. Szászkút 1978-ban vált önálló plebániává. Előzőleg Klézse, majd Ploszkucény leányegyháza volt. Hozzátartozik Szászkútvasárhely, fiókegyháza, ahol 60 család, illetve 180 katolikus hívő van.⁶

¹ Jerney, 1851. I. 210.

² Manuilă, 1938. 353., 697.

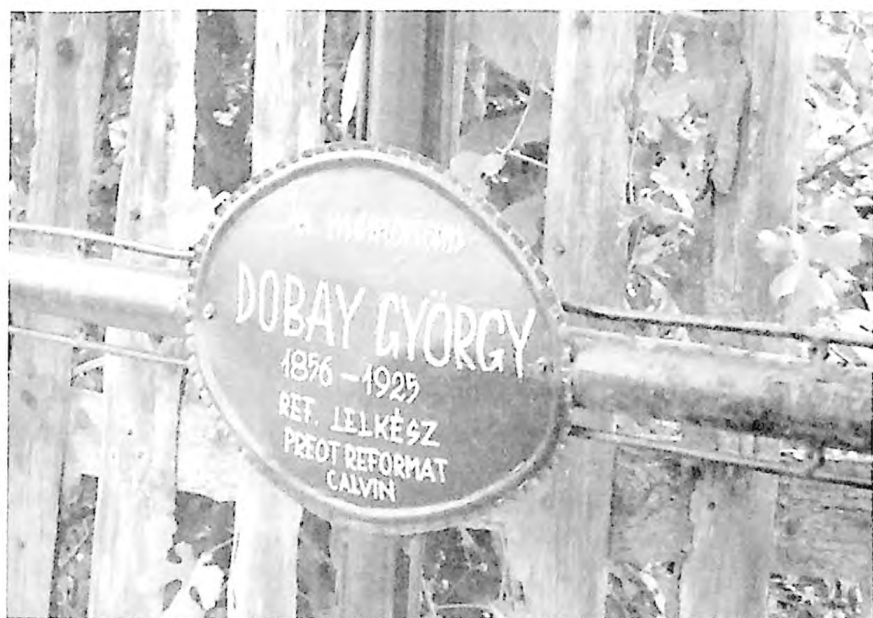
³ *Anuarul Statistic 2005. Recensământul populației. Anexa 9.*

⁴ Tánzos, 2001. 165.

⁵ *Almanahul Presa Bună.* 2005. 334.

⁶ Uo.

Az Apostol Gheorghe által összeállított falumonográfiából kitűnik, hogy a község legrégebbi települése Fântânele falu. Földesura Costache Aslan volt (1844–48-as évek). Szászút vásárhely sokkal később keletkezett; a vásárjogot csak 1844. február 21-én nyerte el.

A vasútállomást 1872. február 13-án adták át a forgalomnak; a Mărășești–Román vasútvonalon ekkor haladt át az első szerelvény.

A település legrégebbi iskolája Szászút faluban alakult meg 1869-ben.

A falu lakói jobbágyok voltak (clăcași). Csak a szomszédos Pâncești és Conțești falvakban éltek szabad parasztok (răzeși).

1907-ben Szászúton is kitört a lázadás. De itt nem voltak harcok. Józsa Lajos, Rózsa Minya és Csobotáru János (utóbbi trombitás volt az 1877. évi háborúban) felelősségre vonták a bojárt, de csendőrök fogadták őket, s a lázadók megfutamodtak.

A falu mezőgazdasága cukorrépa-termesztésre szakosodott. Termesztenek még kukoricát és búzát a lakosság szükségleteire. A szőlőtermesztés is elterjedt itt. (A falu a dél-moldvai szőlőtermesztő övezet része.) 1962-ben téeszt alakítottak.

1984-ben 10 520 lakos élt¹ Szászúton és a hozzá tartozó falvakban (Pâncești, Berești, Schineni, Valea Nacului és Szászút falu). Ez utóbbi a Fântânele (Kutak) völgyben települt, amely a Szeret és a Tatros közti fennsíkba vágódott be, a Pâncești, a Gizone, a Poiana Popii és a Băluții dombok közé. Ebben a Szeret völgye felé szélesen kitáruló völgyben található a községközpont, az országút és az Adjud (Egyedhalma)–Bákó vasútvonal mentén, 57 km-re Bákótól és 13 km-re Adjudtól.

1975-ben néprajzi gyűjtést végeztünk tanulóinkkal Szászúton. Gazdag népművészeti és népviseleti anyagot sikerült gyűjtenünk. Adatközlőink névsora: András Mártonné, Csicsó Ferenc Martin (65), Csicsó Mihály Mária (39), Dobos Ilona (20), Dobos Anika (51), Fejér József, Fazakas Ilona (70), Fazakas János (románul Olaru Ion), Farcáti Róza (38), Mesterke Gergely (52), Mesterke Magda (53), Mesterke Rózsa (30), Német Ilona (70), Neamțu Pavel, Pascu Maria, Rózsa Martin, Tamás Ilona, Apostol Gheorghe – földrajz–történelem tanár.

¹ *Mic Dicționar Enciclopedic*. 1986.

Szászkútvásárhely (Sascut Târg)

Moldva-szerre a legnagyobb bojárok kijárták a fejedelemtől, hogy birtokukon vásárhelyet alapíthassanak, amit fejedelmi adománylevéllel pecsételt meg. Ezek a vásárhelyek rendszerint az út mellett helyezkedtek el és nagy számú zsidóság telepedett oda, kereskedők és kézművesek.

Ilyen vásárhelyek voltak: Buhus, Târgul Valea Rea, Târgul Răducăneni, Parincea Târgușor, Bâra, Șcheea, amelyek 1-1 falu, 1-1 birtok határában alakultak ki, ahol vásárokat tartottak. Szászkút vásárhelyet a falu birtokosa, Costache Aslan bojár 1844-ben alapította. A vásárhely jelentősége később még jobban megnövekedett, miután 1872-ben megindult a vasúti forgalom a Marasest–Román vonalon, majd 1875-ben megalakult Románia legelső cukorgyára.

Szászkútvásárhely a Foksány–Bákó országút és vasútvonal mellett, a Fântânele (Kutak) patak partján települt a Szeret teraszán, 59 kilométerre Foksánytól északra és 44 kilométerre Bákótól délre.

A katolikus statisztikákban különböző neveken említették: Szászkútvásárhely (Târg), Szászkút Állomás (Gară) és Szászkút Gyár (Fabrică) néven.

A szászkútvásárhelyi katolikusok a vasútállomás és a cukorgyár adminisztratív és technikai személyzetéből tevődnek ki. Sok magyar család érkezett a telepre a cukorgyár megnyitása alkalmából is, mint például a Bíró, Solomon és a Dénes családok, akik a cukorgyártásra szakosodtak.

A klézsei plebánia statisztikáiban az 1882–1890, majd az 1908–1938. években külön említették ezt a települést.¹

Nicolae Iorga, a nagy román történétíró a következőképpen mutatta be: „A vasútállomás mellett egy régi park közepén szép kastély emelkedik. Azután a hivatalok következnek, a csinos, kacér község-házával. A templom környéke tiszta, csendes. A zsidók utcájában boltok sorakoznak.”²

¹ Gabor, 1996. 240.

² Iorga, 1972. 258.

2005-ben a vásárhelyen 60 család, illetve 180 katolikus lélek élt.¹

2002-ben új katolikus templomot építettek és az Istenanya mennybevitelle tiszteletére szentelték fel. 1978 óta a Szászkút falusi katolikus plebánia leányegyháza.

1986-ban a hozzátartozó Beresti falunál üzembe helyeztek egy mikrohidrocentrálét a Szereten, amely 43,5 MW teljesítményű. A településen az utóbbi időben túrót és cukros termékeket gyártó üzem is van.

Legfontosabb műemlékei Szent Miklós ortodox temploma, amely 1809 előtti és az 1838–1841 közt épített Szent Császárok (Konsztantin és Elena) temploma, amelyet 1896-ban renováltak.

Lásd még *Szászkút* címszónál is.

¹ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 333.

Szekatura (Pădureni)

A Terebes folyó völgyében egy egész sereg település alakult ki, amelyek közt katolikus falvak is vannak. Lévén Bákó közvetlen közelében, nagy részük már elrománosodott, de római katolikus vallásukon keresztül mind ők magukat, mind környezetük megkülönbözteti az ortodox román lakosságtól és rendszerint zárt közösséget alkotnak, s őrzik magyar származásuk hagyományát. Nagyon sokszor környezetük és a román hatóságok részéről is megkülönböztetésben van részük. Rá vannak kényszerítve, hogy románságukat egyre-másra bizonyítsák. A román iskola román szellemű nevelésének vannak alávetve. Csak műveltebb rétegek jutnak el a magyarságuk tudatos vállalásához. Ennek ellenére a zárt katolikus közösség megtartóereje folytán ezeket a falvakat ma is magyar településeknek tartják.

Szekatura a Fejuka dombról eredő Terebes vize jobb oldali mellékpatakának, a Cârligata pataknek a két oldalán helyezkedik el Bákótól északkeletre. A Terebes a hasonló nevű falu, Mardzsínén (Mărgineni) és Barát falukat érintve igyekszik a Beszterce felé. A falu Fântânele (Kutak) községhez tartozott. Északi irányba falusi útköti össze a Bákó–Onyest országúttal. A mai térképeken Pedurény (Pădureni) új nevéen található meg, ugyanis Moldvában gyakoriak a falunév-változtatások.

Természeti környezetét tekintve a Petricsika dombsor, a Szub-Kárpátok legkeletibb és leghosszabb vonulatának és a Szeret–Beszterce-völgy kontaktövezetéhez tartozik. Újharmadkori (neogén) homokkő-, konglomerát-, agyagok és márgák enyhén dőlt rétegei felé sűrű erdei talajok, rendzinák telepedtek, közepes termékenységgel.

Szekatura régi település. Neve már egy 1560. április 19-én kiadott oklevélben is szerepelt Pojána tisztása (Poiana Secăturii) néven egy elosztási határozatban. A falut 1632. augusztus 18-án említették elő-

szőr egy Alexandru Iliasz vajda által kiadott oklevélben, amikor ez a vajda megerősített egy vásárlást ebben a faluban.¹

Jerney János a 19. század közepén már megemlítette mint Kalugar félegyházát, 1 órányi távolságra, Mária Magdolna tiszteletére szentelt templommal. 200 főnyi katolikus lakosai csángómagyarok voltak, hajdan rezesek, szabadparasztok.²

A Misszió 1850. évi sematizmusában 157 katolikus hívőt és egy 1841. évben épült fatemplomát említették.³

Kovács Ferenc, a jászvásári katolikus vikariátus 1857. évi jelentését közölte Kaluger fiókegyházai közt 197 katolikus lakossal, akik magyarok voltak és katolikus templomuk volt.⁴

A 19. század végén megjelent *Bákó megye földrajzi szótárában* megemlítették 1841-ben épült katolikus templomát, amelyet a falu magyar lakói építettek és amelyet a Lujzikalagorban székelő pap lát el. A szűk völgyben a házak sűrűn egymás mellett vannak. Lakossága 5 románból, 204 magyarból és 4 cigányból állt.⁵

Az iskola nagy távolsága miatt, amely Hemejusban, 16 kilométerre volt, a nők, a gyermekek s a családfők nagy része is (54 család) mind magyarok, semmit sem tudnak románul, panaszkolta a szótár írója.⁶ Tartottak 7 lovat, 165 szarvasmarhát, 97 juhot és 42 sertést.⁷

Weigand Gusztáv, a neves lipcsei nyelvészprofesszor romániai tanulmányútjáról készült munkájában leírta, hogy a magyar nyelv ebben az övezetben köznyelv, s ő is rákényszerült a használatára. 1902-ben megjelent tanulmánykötetében azonban megjegyezte, hogy ez nemsokára megváltozhat a közlekedés és az iskola révén, ugyanis Szerátán és Szekaturán már magyarul és románul majdnem egyformán beszélnek.⁸ Ugyanakkor Szekaturát a magyar csángó nyelvjárás déli, *sz-elő* (*s* helyett *sz-et* ejtő) csoportjába sorolta.⁹

¹ Gabor, 1996. 196.

² Jerney, 1851. I. 210.

³ Gabor, i. m. 196.

⁴ Kovács, 1870. 50.

⁵ Racoviță, 1895. 489.

⁶ Uo.

⁷ Uo.

⁸ Weigand Gustav: *Fremde Elemente in der Moldau*. In: Domokos, 1987. 127.

⁹ Uo. 128.

Az 1930. évi népszámláláskor 251 lakosa volt, akik közül 244-en voltak katolikusok, akiket akkor már kevés helyen jegyeztek be magyaroknak.¹

Domokos Pál Péter 1932-ben meglátogatta a falut. Bákóban megismerkedett egy szekaturai csángómagyarral, Dobos Mihállyal és vele együtt szekerezett ki a faluba. Balán Gergely ideiglenes deáknál szállt meg, aki lediktálta a faluban lakó csángómagyarok névsorát. Itt közlöm a családneveket gyakoriságuk sorrendjében: Faraoan (Forrófalvi) (7 család), Jakab (6), Balán, Besán Szőcs (5-5), Dávid, János (3-3), Petrás (2), Andries, Dobos, Gucuj, Gáspár, Gyurka, Hegedüs, Jakobisz, Kampuször, Kampuj, Kata, Kazónya, Kerekes, Lakatos, Zig, Zsányoló (1-1). Érdekes a Kampuször név, amelynek latin és magyar összetevői vannak. Campus („mező”) és a magyar „ör” szavakból.²

Domokos Pál Péter Balán Gergely és Jakab Antal szekaturai csángóktól gyűjtött érdekes sz-elő nyelvjárásban magyar dal- és balladaszövegeket. Szent Antal tiszteletére 1843-ban épült kápolnájában játszott az orgonán, s kérték, hogy maradjon vagy küldjön magyar deákot. „Szegény szekaturai magyarok, ők is éppoly lelki szegénységben és kiszolgáltatottságban éltek, mint a forrófalviak” – írta Domokos. A magyar betű sem ismerős előttük, hiszen a *Kájoni Cationale* 3. kiadása az egyetlen, amit ismernek, s ezt is mindössze 3 helyen, Balázy Gergelynél, egy öregasszonynál és a kápolnában látta.³

Az 1992. január 7-i népszámlálás idején 355 lakosából 345-en voltak katolikusok. Tánczos Vilmos kolozsvári egyetemi tanár felmérése alapján 2-ben állapította meg a magyar nyelvet jól ismerők számát.⁴

2005-ben 110 katolikus család és 317 hívő lélek élt a faluban, amit azóta Pädurenire kereszteltek el.⁵

¹ Manuilă, 1938. 32, 537.; Domokos, 1987. 170.

² Domokos, 1987. 218.

³ Tánczos, 2001. 164.

⁴ *Moldvai Magyarság*. XII. évf. 3. (130.) szám, 16.

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 339.

Első katolikus templomát 1841–1843 közt építették fából. A ma is meglévő Istenházát 1957-ben építették, de akár a falunak a nevét, ennek is megváltoztatták a védőszentjét. Az új templomot a munkások védőszentjének a tiszteletére Szent Józsefnek szentelték fel. Régen Lujzikaluger főkegyháza volt. 1991 óta a terebesi plebániához tartozik.

A falu lakói kistermelők, földművesek, állattenyésztők, részben Bákóba bejáró ipari munkások és mezőgazdaságban dolgozók.

A sok eddig felsorolt bizonyíték, okirat dacára a mai romanizáló katolikus papság szemérmetlenül terjeszti, hogy e falunak a lakossága is román eredetű.

Széplak (Tg. Frumos)

Szépvásár egyike a legrégebb moldvai vásárhelyeknek, amelyeknek régi magyar nevük van. E név a 17. században elterjedt lehetett, mert egy német utazó, Belsius egyik jelentésében is szerepelt Zeplak formában.¹ A városban magyarok is éltek, és élnek napjainkban is, bár jelentőségéből sokat veszített.

Széplak a Bahluiet (Kis-Bahluj) folyócska mentén fekszik a Jora patak torkolatánál, 14 km-re Jászvásártól. Egyes negyedei a szomszédos dombokra is felkapaszkodnak. Északon a Dealul Târgului fennsíkjára, amely a kotnári domb meghosszabbítása. Másik negyede a Costești dombon található, míg a többi negyedei a Costești, Crivest és Bahluiet síkján, a Kis-Bahluj mindkét oldalán található. Három oldalról dombok ölelik körül, csak kelet felé, a Bahluj síksága felé nyitott. A város negyedei a folyó 10-12 méter relatív magasságú teraszain települtek, de már a völgsíkra is építettek. Régen északra helyezkedett el, de egy tűzvész után lennebb, a mai helyén építették újjá, közelebb a vízhez.² A város két fő része a Régivásár (Târgul Vechi) vagy Siliștea (Szállás), a régi uralkodói lak környéke,

¹ Călători, 1970. 139.

² Chiriță, 1888. 227.

és az Újvásár (Târgul Nou) a város alsó negyede. Mindkettőnek külön vásárhelye (piaca) van.¹

Altalaja középső szarmatakori üledékek: agyagok, márgák, homokkövek, homokok rétegeiből áll. Dőlt rétegeinek a végződése kibukkannak a felszínre aszimmetrikus dombok (kueszták) formájában, amelyeket Iași oldalaknak (Coastele Iașilor) neveznek. Ez halmos táj, kiemelkedései nem érik el a 200 m tengerszint feletti magasságot. Legmagasabb, 199 m az Orpatu domb.

A város nevének eredete talány. Belsius 1562-ben Zeplak néven említette. Ez a név feledésbe merült a város lakossága folytonosságának megszűnése miatt. Az északi csángók Szépvárosz néven ismerik. Szláv források Krasne Torg², Torg Formos³ néven említették. A törökök Fermus Pazarinak nevezték.⁴

A város nevéről több legenda is kering: 1. Régen erdők öveztek, és szép fekvése miatt nevezték így. 2. Alapítás előtt csak egy kocsmá volt a helyén, szép kocsmárosnéval. Utasoknak pihenőhely volt. Arra a kérdésre, hogy hol éjszakázunk, azt válaszolták: „a szép kocsmárosnénál”. 3. Itt találkozott Nagy István (Ștefan cel Mare) vajda Petru Rareș édesanyjával, aki egy nagyon szép kereskedőasszony volt. 4. A város tulajdonosának, Ruxandra fejedelemasszonynak, Petru Rareș lányának ritka szépségéről kapta a nevét.⁵

Földrajzi helyzete a Nagy út mentén előnyöket jelentett kereskedelmének, de sok szenvedést is okozott háborúk idején: sokszor kifosztották, felgyújtották, elpusztították. Legutóbb a II. világháború idején volt frontváros. A harcok sok szenvedést okoztak a településnek.

A település nagyon régi. Feltételezik, hogy már az államalapítás előtt megvolt. Oklevélben először 1488. október 5-én említették. Ezt az okmányt a pojánai kolostorban adták ki. Péter vajda a pojánai kolostornak adományozott 6-6 mérő bort Herlóból és Kotnárból,

¹ Gabor, 1996. 271.

² Călători, 1983. 345.

³ Călători, 1980. 173.

⁴ Călători, 1969. 385.

⁵ Chiriță, 1888. 227.

valamint viaszt Szépvásárból.¹ Az oklevél a fejedelmi jövedelmekről adott hírt. Még más régi adománylevelekben is szerepelt Szépváros. 1449. április 8-án Alexandru vajda a probotai kolostort erősítette meg a szépvárosi viaszadományról.² Még megemlítették 1450. április 8-án, 1453. január 26-án, 1454. augusztus 25-én, 1466. július 9-én.³

A 15. században híres vásárhely volt. 1426–1824 közt Cârligatura megye központja volt. Ezt a megyét Iași megye és Roman megye közt osztották fel.

Pompás Szulejmán szultán 8 expedíciónaplót írt. Az utolsó a szultán moldvai hadjáratáról számolt be 1538-ban. A 15-ik napon Jászvásárban, majd a 17. napon Fermus Pazari (Szépvárosi) udvarházban szállt meg, innen indultak Szucsávába, ahol harc nélkül átadták neki a várat.⁴ Tehát itt állomásozott a török sereg, innen mentek Szucsáva bevételére.

Ioan Belsius császári megbízott, akit Despot vajda mellé rendeltek, 1652. április 13-án Románvásárból keltezett beszámolójában leírta, hogy a szultán követe Széplakra érkezett, mire április 10-én elkísérte a vajdát, aki szintén Széplakra (Zeplak) jött.⁵

Paolo Bonnici szerzetes Moldváról és a moldvai katolikusok helyzetéről készült jelentésében 1632-ben Tg. Frumost 100 házzal említette meg.⁶

Régen fejedelmi palota is volt a városban. Itt laktak a porkolábok. Duka vajda itt vágatta le Hâncu fiának, Doniának a fejét 1680-ban. A tatárok az egész vidéket feldúlták, s Szépvárost is felperzselték ugyanabban az 1680-as évben Bet Gherei kán vezetésével.⁷ 1691-ben Sobieski is átvonult ezen a vásárhelyen a neamți vár felé haladtában.⁸

¹ Costăchescu, 1931. II. 365.

² Uo. II. 377.

³ Uo. II. 368.

⁴ Călători, 1969. 385.

⁵ Călători, 1970, 139.

⁶ Horváth, 1994. 42.

⁷ Chiriță, 1888. 227.

⁸ Uo.

Leszinszky lengyel nagykövet a portai utazása során kétszer haladt át Moldván. Visszafelé 1700. augusztus 30-án a Torg Frumos-i udvarházban szállt meg.¹

1714-ben Erasmus Heinrich Schneider von Weismantel *A moldvai tartomány rövid leírásában* így ír: Tg. Frumost előbb nevezhették el, de most egy csúnya faluhoz hasonlít. Oroszul Krasna Torg a neve.²

Grigore Callimach uralkodó 1763-ban, hogy lábra állítsa ezt a vásárhelyet, egy sor kedvezményt nyújtott mindazoknak, akik ide telepedtek. Így újra fejlődésnek indult.³

Wilkinson angol utazó 1780-tól 1798-ig tartózkodott Moldvában. *Beszámoló a munténiai és moldvai fejedelemségekről* készült angol nyelvű könyvében „Mocskos vásárhely – Szép vásárhely” néven említette, ahol látta az uralkodói udvar romjait.⁴

Az 1792. évi osztrák térképleírásban Stadt Fromo néven szerepelt.⁵

Egy másik angol utazó, J. H. Skeene 1850–1851-ben járt Moldvában. 1853-ban Londonban névtelenül közölt beszámolójában Szépvárost 4-5000 lakosú településként említette.⁶

Jerney Szépváros néven említette.⁷ Kovács Ferenc 1857-ben Kotnár fiókegyházai közt sorolta fel. Akkor 30 katolikus lakosa volt.⁸

A vasútépítéssel és a vasúti forgalom megindulásával Széplak is bekapcsolódott az ország kereskedelmi forgalmába. Katolikus lakóit is adminisztratív funkciói és vasúti csomópont jellege vonzotta ide.

A 19. század végén megjelent *Iași megye földrajzi szótára* 1888-ban mutatta be a várost. 900 háza, 908 családfő és 4585 lakosa volt. 2036-an voltak románok, 1924-en zsidók, 50 lengyel, 95 orosz, 73 örmény, 81 német, 318 lipován, 2 bulgár és 6 magyar lakosa volt. A

¹ Uo.

² Călători, 1983. 345.

³ *Iași*. 1980. 77.

⁴ Călători, 1980. 173.

⁵ Domokos, 1987. 147.

⁶ Torga, 1985. 655.

⁷ Jerney, 1851. II. 210.

⁸ Kovács, 1870. 47.

románok földművesek és szőlőművesek voltak, az idegenek szőlőművesek és kereskedők.¹

A szomszéd falvak lakói a város piacain értékesítik termékeiket: gabonát, szarvasmarhát, túrót, gyapjút, majorságot és egyébeket, s a szükséges termékeket megveszik a városból. Régen dinnyevásáraitól volt híres. Itt termelték Moldvában a legnagyobb görögdinnyéket. Híres sertésvásárai a határok lezárása után lehanyaglottak. A városnak 3 ortodox temploma volt. Fiú- és lányiskolája, kórháza volt. A főutcái kövezettek voltak.²

Nicolae Iorga a 20. század eleji országleírásban így írt: „Tg. Frumos valóban szép volt azokban az időkben, amikor a lemergi (Ivovi) kereskedőknek kibocsájtott adománylevelekben megjelölték számukra ezt a pihenőhelyet a régi idők hivatalos szláv nyelven, Krasnoi Torg néven. Az uralkodók egyike, Petru Rareș ezen a helyen építette fel fejedelmi udvart és templomot. Romjai 100 éve még láthatóak voltak a lejtőn. A Szent Piroska-templom elől elveszett a régi harangláb, de a 18. században eléje építettek egy tornyot. Tönkrement a festése, eltűnt a felirat, csak a hagyomány tartja fejedelmi templomnak.”³

Hosszában átszelve a vásárhelyet másik domboldalra jutunk, amely régi szép gazdaságok közt emelkedik. Fent egy nagy pusztá temetőkert sok sírkövel, amelyek közt sok 19. század eleji felirat olvasható. Itt van a Szent Miklós-templom.⁴

1871 óta vasútállomás.

1900-ban 4654 lakosa volt, 1930-ban 4999-re, majd 1977-ben 7254-re nőtt a lakossága.⁵ 2002-ben 11 461 lakosa volt.⁶ 2005-ben 75 család, 270 lélek katolikus lakosa volt.⁷ 1991-ben katolikus temploma épült, amit páduai Szent Antal tiszteletére szenteltek fel.

¹ Chiriță, 1888. 226.

² Uo.

³ Iorga, 1972. II. 338.

⁴ Uo.

⁵ Obreja, 1979. 224.

⁶ http://www.edre.ro/recensamant.jsp?regiune_id=1&localitate_id=167

⁷ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 338.

A II. világháború idején a város nagy része elpusztult. Felépítették és fejlődni kezdett. A mai város két fő része: a Szállásnak is nevezett Régiváros a fejedelmi központ övezetében és az Újváros a Bahlujec patak partjai mentén. Itt is felépültek a tömbházak és számos ipari üzeme. Régi olajgyára és malma mellett több élelmiszer-ipari üzem keletkezett. Fontos borászati központ, zöldségfeldolgozó- és kenyérgyára van. Ezenkívül gumiabroncsokat javító műhelye, cipő- és bútorgyára alakult. Kötöttárut is gyártanak a településen. Ezenkívül kisipari központ is, és hőerőmű működik a városban. Megemlítjük még elméleti liceumát, kórházát, poliklinikáját, tüdőgondozó rendelőjét, művelődési házát, könyvtárát és filmszínházát.

Műmlékekben szegény város. Nevezetesebb temploma az Ájtatos Piroska tiszteletére felszentelt fejedelmi templom, amit Petru Rareș fejedelemnek tulajdonítanak. Van egy különleges kútja is, de semmi felirat nem utal a keletkezésére.

Széplak kevés katolikus lakossal rendelkezik, ezért a szomszédos Bălțați falusi eklézsia fiókegyháza.

A mai Széplak fontos mezőgazdasági központ, a mezőgazdasági termékek feldolgozóiparával. Mivel rendkívül kedvező a fekvése, fontos utak mentén, a jövőben is kedvező feltételekkel rendelkezik. Az itt élő katolikusok a Románvásár környéki katolikus falukból telepedtek be, és a városka üzemeiben dolgoznak.

Szerbek (Florești)

A Tázló bal oldali, Szerbek nevű mellékpatakának a völgyében alakult ki ez a település Bákótól 33 kilométerre, a bákó–mojnesti országútból kiágazó községi út mellett. A patak aztán Esztrugárt és Teckánt is érintve ömlik a Tázlóba. Ez a falu az olasz eredetű teckáni nagybirtokos, Rosetti bojár jobbágytelepe volt. A Rosettieknek 1500 ha birtokuk volt, Teckánban van az udvarházuk.

A falu alapításáról nem maradtak fenn okleveles adatok, ezért a népi emlékezést kell segítségül hívnunk: „Több mint 200 éves a falu. A 17. században keletkezett, amikor Mihály vajda (Mihai Viteazul) idején felkeltek a székelyek. Bukása után Csáki vezetésével átfutottak a havasokon, s ide telepedtek Moldvába.”¹ „Az első telepeselek cigányok voltak.”² „Régen fenn volt a falu a pojánába. Magyarországról hozakodtak ide. Dolgoztak a bojárnak, csépeltek a búzát. 50 ház vót régen, most 250 felett.”³ „Tolvajok voltak az erdőben. Egy idegen embert Szilvának neveztek. Óróra neveztek el »Szil«-nek az ottani telepet, amely csak 1-2 bordélyból állt. Elmentek az emberek sóért, s egy ládában egy lopott gyermeket hoztak. Gábris Ferencnek neveztek el. Felnevelték, s annak van egy nemzetsége, fenn a Fenékbe.”⁴

1921-ben földet osztottak, s a falu határában Eszkorcén felé egy új telep keletkezett. Az új földtulajdonosok 1-1 hektár földet kaptak, s szerre lejöttek Szerbekből a birtokra. Molnár János, Ion Ferui, Szocs Péter, Hondu István és Vakáriu Pista nevekre emlékeznek a falusiak, ők alapították Floreşti. A falut Florea pap neve után keresztelték el. 80 éve még csak 4 ház volt itt, az 1970-es években a település már 120 házat számlált.

Ma Szerbek és Floreşti, a két kis falurész hivatalos neve együttesen Floreşti. Egyik része, Floreşti a Tázló-völgy síkján terül el, a másik, a szerbeki rész a dombok közt található, a Szerbek patak völgyében.

Jerney János 1842. évi utazása beszámolójában kis faluként mutatta be Szerbeket. Katolikus templomot talált itt, és 117 magyar lakost; székelyeknek nevezi őket.⁵ Erdős vidéken a Tázlóra nyíló hegyoldalon fekszik, írta Jerney. Rosetti birtoka. Szent *Ferenc stigmatizációjának* napjára szentelt kis temploma volt. A földesúr 300 moldvai forintot adományozott harang vételére.⁶ Székely eredetüket

¹ Máris János (55) közlése. 1973.

² Antal Marika (72) közlése 1973.

³ Áron György (80) közlése. 1973.

⁴ András János György (74) közlése 1973.

⁵ Jerney, 1851. 211.

⁶ Uo.

erősítette meg Gustav Weigand is úti beszámolójában.¹ Kovács Ferenc Pusztina fiókegyházaként írta le a falut.²

A Misszió 1850. évi sematizmusában Szerbeechi néven említették. A pusztinai plebánia *Status Animarum*ában pontosították, hogy temploma 1840. szeptember 19-én volt felszentelve.³ A későbbi források ettől eltérő adatokat közöltek.

Bákó megye földrajzi szótára a *Tetcani* címszónál azt írja, hogy az 1874. évi statisztikában Szerbek falut „Szerbek-Magyarok” (Sârbi Unguri) néven említették.⁴ Ugyanez a szótár (a 19. század végén) 55 családról és 241 lélekről számol be. A faluban 2 lovat, 114 szarvasmarhát, 27 sertést és 2 kecskét tartottak.⁵ Az 1930. évi népszámláláskor Szerbeknek 387 lakosa volt. Közülük 360-an vallották magukat katolikusnak, 366-an magyar anyanyelvűnek, 369-en magyar származásúnak.⁶

Domokos Pál Péter az öreg Bartis József kántor közlése alapján Pusztina fiókegyházaként említi a falut, és 70 katolikus családját veszi számba.⁷ A faluban 1974-ben tettünk néprajzi gyűjtőutat, ekkor 270 család élt ott. A katolikus lakosság magyar anyanyelvű volt. Az 1992. évi népszámláláskor 613 lakosából 540-en voltak római katolikusok. A magyar anyanyelvet beszélők számát 300-ra becsülte Tánczos Vilmos egyetemi tanár.⁸ 2005-ben 222 család, illetve 653 katolikus lakosa volt.⁹

Katolikus templomát, melyet 1848-ban (1840!) építettek a falu lakói,¹⁰ Assisi Szent Ferenc nevére szentelték. Pádulai Szent Antalnak szentelt harangjáról azt beszélik, hogy amikor húzzák (kongatják), *elszertülnek* (szétoszlanak) a felhők. 1935-ben épült templomát

¹ Lükő, 1936. 161.

² Kovács, 1870. 52.

³ Gabor, 1996. 102.

⁴ Racoviță, 1895. 537.

⁵ Uo. 496.

⁶ Manuilă 1938. 30–31, 536.; Domokos, 1987. 170.

⁷ Uo. 228.

⁸ *Moldvai Magyarság*. 2002. 3. sz. 17.

⁹ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 323.

¹⁰ Racoviță, 1895. 496.

Szent Szűz Mária Királynő tiszteletére szentelték fel. 1965-től önálló plebánia. 2002-ben új templomot építettek.

A falu lakói kukoricát és babot termesztettek, kisebb mértékben zabot, rozsot, búzát, a földbirtokosok, a bérlők kukoricát, zabot és repcét.¹ Tenyésztettek szarvasmarhát, juhot (racka fajtájút). Az állatokat természetes kaszálókon termő szénafűvel tartották. A marhákat Szent György napján kihajtották a legelőre, s ott tartották őket Szent Demeter napjáig.

1952-ben a falusiakat belekényszerítették a *kollektívbe* (téesz). A kollektívnek Eszkorcénen lett a központja. A téeszben búzát, kukoricát, zabot, napraforgót, káposztát, paradicsomot, uborkát és szőlőt termesztettek. A lakosok a 17 *rúdnyi* személyi parcellán lóherét, törökbúzát termeltek, a kis házi gyümölcsösben főleg szilvát, amiből pálinkát főztek.²

A falu foglalkozás szerinti megoszlása: élnek itt épületasztalosok és ácsok, s vannak, akik fatálapokat és fakanalakat faragnak. Ebből a faluból is sokan dolgoznak a köolajszondáknál szerelőként vagy szondásként.

Szerbek–Florești néprajzi szempontból nagyon jó gyűjtőhelynek bizonyult. Több változatban is fennmaradt itt a *csuma inge* néphagyomány. Ez a több száz éves hagyomány az egész Tázló völgyében elterjedt. A pestisveszély idején született hiedelmek szerint a „csuma” (a pestis, románul *ciuma*) a környéken járt: „Vad ember képibe jött és siratózott.”³ Hogy elhárítsák a csumát, egyetlen éjszaka alatt kellett inget készíteni neki. „Ki is szabták, meg is varrták, fel is adták, hogy mennyen el (ne jöjjön be a faluba). Tették az útba, ott megkapták, s kereste a baját egyéb felé.”⁴ Ha valami rendkívüli gyorsasággal elkészül, arra ma is azt mondják, hogy olyan gyorsan megcsinálta, mint a „csuma ingét”. Más népszokások, számos találós kérdés is előkerült innen.

¹ Uo. 538.

² Máris János István közlése. 1973.

³ Becze István közlése. 1973.

⁴ Áron György közlése. 1973.

1974. évi gyűjtőexpedícióink fontosabb adatközlőinek a névsora: Áron György (50), románul Gh. Aron; Antal Marika, illetve Maria Anton Mihai (románul); Máris János István, Ferui Stefan (románul); valamint Becze István Tünde (62), Becze István Katalin, Csángó Mária (57), Becze István (63), Manasi Romanita, András János György (74) stb. Florești nevek: Molnár János, Szőcs Péter, Hondu István, Vakáriu Pista stb.

Megemlítünk még néhány szerbeki helynevet: Esztrugári erdő, Szerbeki erdő, Bosotáni hegy, Antal patak, Szerbeki patak, Fenék (falurész), Róka lika („rókák vótak ott”).

Szeretvásár (Siret)

A bukovinai Szeret nem kimondottan csángó település. Itt a katolikusok nagy része lengyel, német, ukrán. Nem igaz, hogy egyenlőségjelet tettek a katolikus és „ungur” között. A lengyel, német katolikusokat soha nem nevezték magyaroknak. Anyanyelvű papjaik, iskoláik voltak. Csak a magyar katolikusokat nevezték unguroknak, akik magukat is annak tartották.

A bukovinai katolikusoknak 1910-ben is mindössze 9%-a volt magyar,¹ s általában a katolikusok lélekszáma itt erősen megfogyatkozott a világháborús kivándorlások következtében. Ennek ellenére fontosnak tartjuk a közlését, ugyanis Szeretvásár fontos szerepet játszott a katolikusok életében. Itt létesítették az első moldvai katolikus püspökséget is.

Szeretvásár a Szucsávai-fennsíkot átszelő Szeret folyó jobb oldalán, a völgy oldalában, a felső terasz szélén települt, 350 méter tengerszint feletti magasságban, Szucsávától 42 kilométerre északra, Botosánytól északnyugatra 56 kilométer távolságra.

Ez egyike Moldva legrégebbi településeinek. Már 1340. június 15-én megemlítették mint vásárhelyet.² Itt alakult meg a középkori magyar államtól függő Moldvai Fejedelemség első fővárosa. Itt ural-

¹ *Almanahul Presa Bună*. 1996. 161.

² *Dicționarul Enciclopedic Român*. VI. 2006. 438.

kodtak Dragos, Szász, Balk fia, Szász fia és Bogdán vajda, akinek az uralkodása idejében Moldva elnyerte a függetlenségét.

1370. július 24-én V. Urbán pápa két levelet küldött Prága, Boroszló és Krakkó püspökeinek, hogy Lațcu (Lacku) moldvai vajda (1367–1375) hajlandó lenne áttérni népével a katolikus hitre.¹ Kéri, hogy alakítsanak a városban katolikus püspökséget, és nevezzék ki Moldva püspökének a krakkói minoriták professzorát, Andreit.²

1371. május 9-én Krakkó püspökét, Florianét nevezték ki Moldva püspökének is. A pápa Avignonból üdvözölte Lațcut katolikus hitre térése alkalmával, érvénytelenítette a házasságát, mert felesége ortodox maradt.³ Népe sem követte vallása megváltoztatásában.

A szeretvásári katolikusok nagy részét német telepesek alkották, kézművesek, kereskedők, akik a városalapításkor már megtelepedtek itt. Azután örmények és lengyelek is jöttek. Kezdetben a ferencesek térítettek, a 15. századtól mellettük dominikánusok is aktív tevékenységet fejtettek ki. 1413. március 15-én 12. XXIII. János pápa Nicolae Venatoris magyar pálos szerzetest nevezte ki szereti püspökké, aki 1434-ig töltötte be ezt a hivatást.⁴ Az utolsó szereti püspök a ferences János volt. Azután Moldvabányán, majd Bákóban folytatta tevékenységét a moldvai katolikus püspökség. A ferenceseknek kolostoruk, templomuk és csodatévő kútjuk is volt.

A kolostor és a templom Keresztelő Szent János tiszteletére volt felszentelve, és a katolikus Musát Margit építtette, aki I. Péter moldvai vajdának, aki a fővárost Szeretvásárból Szucsávára helyezte át, volt az édesanyja.

Ezután Szeretvásár hanyatlani kezdett a Balti-tenger vidéke és a Fekete-tenger melléke közti forgalom csökkenésének a következtében.

¹ Enășcuț, 1995. 12.

² Uo.

³ Enășcuț, 1995. 12.

⁴ Uo.

A szeretvásári kolostor történetét a Bandinus-kódexből ismerhetjük meg részletesen: „Keleten egy domboldalon dóm és kolostor, és csodáiról és a hely tiszteletéről messze híres templom volt... A kolostor felett bugyogó forrásról beszélnek, hogy Úrnapján egy lány a forrás vizében három vércseppet vett észre... Az atyák a körmenettel a forráshoz mentek, a vércseppeket felfogták és a templomba vitték át... Ezután annyi gyenge s beteg meggyógyult, hogy egy beteg sem ment el innen megkönnyebbülés, gyógyulás nélkül...”¹

A katolikus hit melletti bizonyíték hatására az uralkodót rávették, hogy romboltassa le a templomot s a szereti kolostort, s kényszerítse a magyarokat és a szászokat, hogy újrakeresztelkedve a konstantinápolyi pátriárka iránti engedelmességre (az ortodox hitre) térjenek át. A fejedelem az egész katolikus népre rátámadt zsarnoki dühében. A kolostort leromboltatta, a szerzeteseket elűzte. Minden katolikus templomot leromboltatott Moldvában, egyedül a moldvabányai templom maradt meg, mert bő ajándékokkal vesztegették meg a rombolókat.²

A fejedelemet Belicante (Kutyanyúzó) névre keresztelték el. A katolikus nép jórészt átpártolt a románokhoz.³

Szereten sok örmény katolikus is letelepedett. Azonban nagyon sok zaklatásnak voltak kitéve Duca vajda idején, ezért Menas püspökük vezetésével, Apafi Mihály (1660–1690) beleegyezésével sokan közülük áttelepültek Erdélybe, ahol hamarosan két jelentős várat alapítottak, Szamosújvárt és Erzsébetvárost (Ibásfalu).

1775 és 1918 közt Bukovina osztrák megszállása a katolikus vallási élet felvirágzását vonta maga után. Főleg németek és lengyelek telepedtek ide.

1824-ben kőből és téglából építették fel a mai templomát.⁴ Szűz Mária születése tiszteletére szentelték fel. Hajó formája van és román stílusban épült. 33 méter hosszú és 12,5 méter széles.⁵ Fából faragott szobrai és két, olajjal festett ikonja nevezetesek. A szereti templomnak saját temetője és a területén egy 1878-ban téglából épí-

¹ *Codex Bandinus*. In: Domokos, 1987. 410.

² Uo.

³ Uo.

⁴ Enășcuț, 1995. 12

⁵ Uo.

tett kápolnája van. A temetőkerítésbe 6 örmény feliratos sírkövet is beépítettek. Egyik 1553-ból való, a többiek 17. századiak.¹

1994-ben 124 katolikus család és 514 hívő élt a városban. Fontosabb főkőgyházai voltak Vicșani (Viksány) 92 hívővel és Dornești 62 hívővel.² A város összlakossága 9396 volt 2005-ben. 6,5%-uk volt katolikus.³

A mai Szeretvásár határátkelőhely, vámós hely és fontos turisztikai központ az ország északi részén. Konfekciót, plüss-szőnyeget, túró és kenyeret gyártó üzemei vannak.

Legfontosabb műemlékei a következők: Szász vajda várának a romjai a Szászka dombon. Itt található Moldva legrégebb – a hagyomány által Szász vajdának tulajdonított – háromkúpú (trikonikus) temploma, a Szentháromság-templom, amelyet terméskőből építettek 1374–1391 közt Petru Mușat vajda uralkodása idején. Polikróm mázzal bevont kerámiabetétekkel van díszítve. 1937 és 1940 közt felújították. Meg kell még említenünk a Keresztelő Szent János-templomot, melyet 1672–1674 közt épített Ștefan Periceicu vajda egy régebbi templom helyén, amelyet 1387 előtt emeltek. 1587 előtt örmény templom is volt, amelyet Ștefan Rareș vajda 1551-ben romboltatott le.⁴

A környék látnivalói közül megemlíthetjük a 4 kilométerre lévő kolostort, amelyet Ștefan Petriceicu Hașdeu emeltetett 1637-ben. Bălințeșten 11 kilométerre délkeletre, a Tatu kancellár által 1492–1493-ban épített templom értékes festményeit a középkori Moldva legértékesebb alkotásai közé sorolják.

¹ Gabor, 1996. 246.

² *Almanahul Presa Bună*. 2005. 335.

³ Uo.

⁴ *România Ghid turistic*. 1983. 428.

Szeret (Siretu)

A moldvai magyar eredetű katolikus közösség életrealitásának, expanzív erejének a bizonyítéka az egyre újabb falvakban való megjelenése és újabb közösségek létrejötte. Így ez a falu is csak a 20. század második felében vált jelentős katolikus közösséggé, ahol már katolikus templom is épült.

Szeret a hasonló nevű folyó folyosószerű széles völgyében alakult ki, ahol a Turbáta patak beömlése előtt hosszan kíséri. Szeret falu a Turbáta jobb oldalán, mielőtt annak Izvoarele nevű mellékpataka beömlene, 14 kilométerre Bákótól északra, a Szeret alacsony teraszán, az itesti vasútállomás jobb oldalán található. Jelenleg Săucești község faluja.

A Szeret 10 kilométer széles völgyben folyik észak–déli irányban Románvásár és Bákó közt. A völgy aszimmetrikus. Bal partján a Moldvai-fennsík aránylag meredeken emelkedik ki, míg a jobb partján fokozatos az átmenet a szub-kárpáti dombsor felé. Ez Moldva legrégebbi völgye. A szarmata időszakban alakult ki a tengervíz és tóvizek visszahúzódása idején. Ez a folyó a legrégebbi, amely megőrizte eredeti irányát az újharmad pliocén időszaktól napjainkig. Ezt a tényt igazolják a felső teraszai is, amelyek szarmata vagy pliocén üledékekből vannak felépítve, s amelyeket homok-, kavics-, agyag- és löszrétegek borítanak. A völgyben az ártéri és a lejtő menti teraszok egész rendszere alakult ki. Az ártéren pedig elhagyott folyómedrek, morotvatavak és homokturzások tarkítják a völgyét. A Szeret völgyében magas termékenységű talajok alakultak ki, ezek adják az alapját a vidék mezőgazdasági hasznosításának.

A település Szeret neve is újkeletű. Régi neve Cățelești („Kiskutyások”, „Kiskutyásfalú” értelmű – G. L.) volt.¹ A katolikus statisztikákban Peletucii de Josnak nevezték. Ez az elnevezés a Misszió 1874. évi sematizmusában fordult elő először Peletucium néven 32 hívővel, templom nélkül.

A régi okiratokban semmi utalás nem volt magyar lakosságára.

¹ *Indicatorul localităților din România*. 1974. 102.

A 19. század végén megjelent *Bákó megye földrajzi szótárában* is Cățelești néven szerepelt, mint Szkinén község faluja, annál fennebb a Szeret völgyében. 1832-ben épült ortodox temploma volt, és 1 kocsmája. 69 családfő és 259 lélek élt a faluban, akik 13 lovat, 169 szarvasmarhát és 39 sertést tartottak.¹

Az 1930. évi népszámláláskor szintén Cățelești néven jelent meg. Akkor Szerbest (Serbești) községhez tartozott és még csak 6 katolikus lakosa volt, akik közül egyet írtak be magyar származásúnak.²

2005-ben 41 család és 122 fős katolikus közössége volt.³

Katolikus templomát a második világháború idején paticsból építették, majd 1958–1959-ben téglából építették újjá, amelyet a Szent Szűz Mária születése tiszteletére szenteltek fel. 1967 óta a szkinéni plebánia fiókegyháza. Kisebb katolikus közösség él a régi községközpont Săucești-ben is, azonban számuk mindössze 22 személy volt (9 család) és templommal sem rendelkeznek. Ezért ezzel a faluval külön nem foglalkozunk.

Szevény (Săveni)

Ha megfigyeljük a csángók mai elhelyezkedésének a térképét, feltűnik, hogy Moldva északkeleti részén az ősi csángóföldtől 50–150 kilométer távolságokban aránylag sűrűn találunk olyan településeket, amelyekben katolikusok is élnek. Ezek közt vannak ezres, százas nagyságrendű települések, de vannak olyanok is, ahol csak néhány tíz fős kis közösségek találhatóak. Mi vonzotta ide őket? Egyrészt néhány város, iparközpont, ahol népes közösségek vannak, de a falvak tucatjai is rendelkeznek kisebb-nagyobb számú katolikus lakossággal.

Itt most be kell mutatnunk a Moldvai Mezőségnek nevezett tájegységet. Az országész északkeleti részét foglalja el, egy alacsony, 100–200, ritkán 300 méterig is felemelkedő halmos-dombos, lapá-

¹ Racoviță, 1895. 218.

² In: Domokos, 1987. 529.

³ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 335.

lyos vidék, amelyet az azt középen átszelő Sise (Zsizsia=Jijia) folyóról Sisei (Jijiai) Mezőségnek is neveznek. Erdőszegény, sztyepp jellegű, kevés csapadékú vidék. Az Erdélyi Mezőséghez hasonlóan felszíne agyagos, gyakoriak a suvadások, lejtőmozgások. Talaja kitűnő mezőségi, többnyire csernozjomtalaj. Hogy ez teremjen, vízre van szükség. Ezt úgy orvosolják, hogy a vízfolyások völgyét tóso-rokká alakították át. A halastavak vízének köszönhetően öntözéssel kitűnő termést lehet elérni. Ezért nevezik Moldva gabonatarának is. Ez a gazdagon termő, kisebb népsűrűségű vidék vonzotta ide a 19–20. század folyamán megtelepült katolikus lakosságot, mivel a régi falukban a nagy szaporulat miatt elaprózódtak a birtokok, és nagy lett a földhiány.

A Miletin völgyébe az első magyar telepesek a 19. század második felében érkeztek. Jobbágysorból felszabadult csángók voltak, akiknek itt osztottak földet. Így keletkeztek 1879-ben a práguroki (Focuri) és csóráki (Fântânele) magyar telepek, majd a 19–20. század fordulóján Kelgyesztből és Jugánból települtek a Iazul Porkului-i magyarok.¹

Szevény (Săveni) az 1921. évi agrártörvény után keletkezett falu. Lakói a Románvásár körüli katolikus falvakból: Burjánfalváról, Rotundáról és Tamásfalváról érkeztek ide, akik megvásárolták a Săveanu bojár birtokának egy részét, és erős katolikus közösséget hoztak létre.²

Săveni a Bahluj és a Sise (Jijia) közti 200 méternél alacsonyabb tengerszint feletti magasságban elhelyezkedő fennsíkon települt a Miletin-völgy szomszédságában a Podul Iloaei-i vasútállomástól 30 kilométer távolságra észak–északkeletre, 42 kilométerre Jászvásártól, 85 kilométerre Románvásártól.

Săveni falu a Săngerii birtokon keletkezett település, amelyet a márkosfalvi (Butea) Anton Adămuș bérelt. A falu eredeti neve is Adămești volt a bérlő neve után, aki megvásárolta a bérletet Săveanu nevű birtokostól. A katolikus telepesek 1924-ben megvásárolták a

¹ Lükő, 1936. 177–178.

² Moraru, 2003. 11.

bojár birtokának egy részét. A falu neve gyakran változott, nagy bizonytalanságot okozva a csángó kutatók körében is:

1924-től 1933-ig Adămești-Săveni volt a neve.

1933–1935 közt Adămești, 1936–1940 közt Săveni, 1940–1948 közt Adămești, majd 1948 után a Săveni neve állandósult.¹

Lükő Gábor 1937-ben Adămești néven említette. Szerinte a század elején települt néhány család részben magyar nyelvű.² Domokos Pál Péter pedig azt írta Adămeștiről, hogy nem azonosítható.³

A települést megemlégették a moldvai katolikus püspökség templomaiban begyűlt adományok 1930. évi nyilvános nyugtáján is.⁴

Kezdetben Săveni a horlesti plebánia közel 30 fiókegyháza egyike volt. 1948–1951 közt Kotnár fiókegyháza, majd 1951-től önálló plebánia központja.

Első temploma 1924-ben épült paticsból. 1953-ban ezt lebontották, és vályogtéglából, majd 1974–1975-ben téglából építették újjá. Két toronnyal kibővítették, és Szent Mihály tiszteletére szentelték fel.⁵

1930-ban a népszámlálás alkalmával 199 lakosa volt. Közülük 186 volt katolikus és 13 ortodox. Mind magyar nemzetiségűeknek vallották magukat.⁶

A lakosság gyorsan növekedett. 1980-ban már 180 család és körülbelül 900 volt a katolikusok száma.⁷ Ezután a jászvásári ipar gyors fejlődése elszívott sok katolikust, és átmenetileg csökkent a lakosság is. 1992-ben 178 család élt itt 819 lélekszámmal. 2002-ben 225 volt a családok száma és 850 a lélekszám.⁸ A săveni plebániához tartozik a Iazul Porcului-i katolikus közösség, amely Iazul Vechi néven is ismeretes. Körülbelül 6 kilométerre fekszik Săvenitől északkeletre. Ez a falu 1879 előtt kekezett. 1930-ban 300

¹ Uo.

² Lükő, 1936. 178.

³ Domokos, 1987. 569.

⁴ Lükő, 1936. 178.

⁵ Moraru, 2003. 10. 11.

⁶ Domokos, 1987. 256.

⁷ Moraru, 2003. 10. 11.

⁸ Uo.

lakosából 72 volt a katolikusok száma.¹ Magyar lakói Kelgyesztből és Jugánból települtek, s 1932-ben a 8 éven felüli lakosai magyar anyanyelvűek voltak Lükő helyszíni megállapítása szerint.² 1942-ben épült első temploma páduai Szent Antal tiszteletére volt felszentelve.

2002-ben 246 család, illetve 900 katolikus lakos élt Szevényben.³ Amint láttuk, a Miletin völgyében egy 19. század végi, 20. század elején alapított falucsoport keletkezett, ahol erős katolikus közösségek alakultak ki katolikus templomokkal és gyorsan gyarapodó katolikus lakossággal. Itt sorakoznak Säveni, Iazul Porkului, Prágurok és Csórák faluk.

Szitás (Nicoarești)

Gorzafalvától 5 kilométerre fekszik, a Szőlőhegyi-fennsík déli peremén, a Nicoarești (Szitási) domb oldalában. Ez a domb az Ojtozt Szalánctól elválasztó dombsornak a része. Mellette a Gorzafalvát Tatrossal összekötő út halad el.

Régi okiratokban nem fordul elő Szitás neve, a falu a 18–19. század fordulója táján keletkezhetett. A régi egyházi katolikus statisztikákban Szitás magyar néven szerepelt. Ezen a néven említették először a Misszió 1850. évi sematizmusában is 1850-ben, amikor 92 hívő élt ott templom nélkül.⁴

Kovács Ferenc 1868-ban Gorzafalva fiókegyházai közé sorolta Szitást, 92 katolikus lakossal.⁵

Bákó megye földrajzi szótára a 19. század végén 29 családfőről és 135 lélekről számolt be. Állataik: 89 szarvasmarha, 8 sertés és 12 kecske.⁶ Hagyományos volt a juhászat. Sebestyén Ede *A romániai magyarok élete* című munkájában a 20. század elején Szitás néven ír

¹ Domokos, 1987. 256.

² Lükő, 1936. 177.

³ Moraru, 2003. 10. 11.

⁴ Gabor, 1996. 182.

⁵ Kovács, 1870. 51.

⁶ Racoviță, 1895. 388.

a településről.¹ Domokos Pál Péter Szitásfalva néven említi mint kis falut, 40 családdal. Mind magyar nyelvűek. Leírja, hogy a *diák* (kantor, előénekes) itt Gál József, aki Újfaluban is szolgál.² Weigand Gustav szerint 50 háza volt, és székely lakói.³

Az 1992. évi népszámláláskor 902 lakost találtak Szitáson, közülük 901-en voltak katolikusok.⁴ Tánczos Vilmos egyetemi tanár megállapította, hogy mindnyájan beszélnek a magyar nyelvet.⁵ 2005-ben 272 család, illetve 917 katolikus fő lakosa volt a szájhagyomány szerint.⁶

Katolikus templomát 1910-ben építették, és a Fájdalmas Szent Szűz Mária tiszteletére szentelték fel. Régen Gorzafalva, azután Újfalva, majd Szőlőhegy fiókegyháza volt. 1999 óta önálló plebánia.

1972 nyarán tanulóinkkal Szitáson is folklórgyűjtést végeztünk. A néphagyomány a következőképpen magyarázta akkor a falu eredetét: magyarországi törzsek, miután juhokat, szarvasmarhákat loptak a barcasági magyar grófoktól, kapcsolatba léptek a kósnai határőrökkel. Ojtoznál a csordával átkeltek a határon. Nem kapcsolódtak be az őrségbe, ezért nem telepedtek Újfaluba, hanem – közmegegyezés alapján – egy új helységet alapítottak. A juhbőröket meglyuggatták, és (lisztnek való) szitákat készítettek belőlük. Innen származik a falu magyar és régi román neve.⁷

Szitás régen közigazgatásilag Bogdánfalvához tartozott, jelenleg Szőlőhegy község faluja. Expedíciónkból ma is élénken emlékszem arra, hogy ebben a helységben találkoztunk a legtöbb gyermekkel. Egész gyermekhad kísért végig a falun, s ahol gyűjtöttünk, a kapunyílások, a kerítések, a fák megteltek kíváncsi gyermekekkel.

¹ Sebestyén, 1904. In: Lükő, 1936. 157.

² Domokos, 1987. 166. 162.

³ Lükő, 1936. 157.

⁴ Tánczos, 2001. 167.

⁵ Uo.

⁶ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 329.

⁷ *Szőlőhegy község monográfiája*. 1971. Kézirat.

A román fejedelemségek egyesülése után, a 19. század második felében Moldvában is megszervezték az állami iskolahálózatot. Mindenhová a lakosság nyelvét nem beszélő román tanítókat neveztek ki, kitéve a magyar nyelvet az iskolákból. Még a vallási oktatást is csak román nyelven engedélyezték. Az akkori csángó népesség néma tiltakozása az volt, hogy nem engedték a gyermekeket a román iskolába: hiszen ők magyarok. Így a földrajzi szótár adatai szerint 1890-ben a 21 szitási tanköteles gyerekből senki sem járt iskolába, és hasonló volt a helyzet Szőlőhegyen, Diószegen és Újfaluban is. Az 50-es években magyarul is tanítottak itt. A kötelező oktatás bevezetése után a régi iskola szűknek bizonyult; 1972-ben, ottjártunkkor már emelkedtek az új iskolaépület falai. Az innen pár kilométerre levő szomszédos Bahánából is Szitásra jártak iskolába a gyermekek.

Mivel az 1972. évi expedíciónk során gyűjtött anyagot elrabolták, így az számunkra jórészt megsemmisült, kevés anyagunk maradt fenn Szitásról, és kevés név. Azt említhetjük meg, hogy Márton Andráséknál az *ülőházban* fogadtak (ez az a szoba, ahol ülnek, illetve tartózkodnak), s a 92 éves Elek György András furulyaszámait vehettük magnetofonszalagra. Felsoroljuk még Bucsock János Teréz (népi gyógymódok, gyógynövények), Ádám Anna és Márton Katrina adatközlőink nevét.

Szkéja (Șcheia)

Szkéja a Románvásár környéki, nagyjából csángó lakosságú települések egyike, amely a magyar csángó irodalomban kevésbé ismert. Így adatainak nagy részét a román forrásokból ismerjük, melyeket a magyar csángó kutatók még nem vettek át.

Szkéja egyike a legrégebb moldvai vásárhelyeknek, amelyet nem magyarok, hanem bolgár-szlávok alapítottak. A román történeti atlasz 14–16. századi térképein legtöbbször mint vásárhelyet feltüntették. A *Lumina Creștinului* katolikus folyóiratban Gabor Iosif csángó pap tollából megjelent kismonográfiában sok értékes adat található, amelyek új megvilágításba helyezik a település történetét.

Szkéja a Szeret bal partján helyezkedik el a Mihăilei patak torkolatánál. A Románvásár–Botosán (Jászvásár) főútból egy észak felé kiágazó községi út mentén, a szereti közúti hídtól 4 kilométerre, Románvásártól mintegy 26 kilométerre észak–északkeletre fekszik 200-210 méter tengerszint feletti magasságban.

A katolikusok a településtől északra alkottak külön telepet (kolóniát) körülbelül egy kilométerre, amely csak napjainkban nőtt össze a település déli részével.

A település neve hajdani lakóira, a szláv-bolgárookra utal. A 17. század második feléig ugyanis bolgár telep volt itt. A román nyelv régen a szlávokat illetve a „schei” névvel. Románvásárnak és Brasónak is van Schei városnegyede. Şcheii Braşovului = Bolgárszeg.¹

A 15. sz.-i krónikákban Bulgari néven emlegették. A legrégebb román szláv nyelvű krónika, a *Letopiseşul Ţării Moldovei* említette először, amikor leírta a Ştefan cel Mare (Nagy István) vajda és Hroet (Hronot) között 1486. március 6-án lezajlott csatát, amelynek színhelye a Szeret parti Bulgárnál volt.² Ez volt a település legrégebb említése.

A Skea név először Reichensstorfer térképén fordult elő, amelyet Petru Rareş első uralkodása idejéből nyert információk alapján állított össze (1527–1538). Ezen a térképen két torony jelzi a települést, mellettük a „Skea” felirattal.³

Az Eperjesen született Belsiust a birodalmi udvar Deszpot vajda mellé Moldvába rendelte mint összekötő megbízottat. 1562. április 13-án Maximiliánhoz címzett levelében az uralkodónak Herlóból Románvásárba utazásáról számolt be, amelyen követte az udvart. 11-én Széplakba (Tg. Frumos), 12-én Szkéjába érkezett, amelyet Szeret parti vásárhelyként említett. 12-én érkeztek Románvásárba.⁴

Lükő Gábor egy 1631. évi említését vélte legrégebbinek, amelyet Bianu közölt *Documente române* című munkájában.⁵

Egy 1646. április 22-én keltezett dokumentumon látható a vásár régi pecsétje is, amely egy halat ábrázol és *Şt. Prăjescu Dvor*. (Dvor-

¹ Iorga, 1931. 185.

² Gabor, 2004. 11.

³ Gabor, 1996. 260.

⁴ Călători, II. 1970. 139.

⁵ In: Lükő, 1936. 174.

nic) feliratot.¹ A 17. század második feléig egy egész sor okirat bizonyította a vásár fennállását. Ezeknek az alapján készültek a román történeti atlasz 14–16. századi történetét bemutató térképlapjai, amelyek Moldva legjelentősebb települései közt mutatják be Şcheiát is.²

A 17. század végén elnéptelenedett ez a település is. Ez kiténik Eustatia Dabija leiratából, amelyben felhatalmazza Románvásár és a környező falvak vezetőit, hogy vigyenek sót az uralkodói pincékbe, mert Szkéja és Târgu Frumos (Széplak) néptelenek. Ezt a leiratot 1662. június 6-án keltezték.³ 1689. december 31-én Constantin Cantemir a főpásztorokkal és az ország bojárjaival együtt Iordache Ruset főkincstárnoknak adományozza a Botosány körzetben lévő Drăgăsanit és a Szeret menti Szkéját, Román tartományban, a Szereten átívelő híddal együtt.⁴

A csernogori Ipolit Visensky szerzetes pap 1707–1708-ban Konstantinápolyba és Jeruzsálembe utazott, Moldván keresztül. Szekérrel elhaladt Szkéja pusztafalu mellett is. Leírta, hogy ott három elhagyott templom is van, de nincs, ki megjavítsa.⁵

Iosif Gabor az általa írt kismonográfiában is megjegyezte, hogy a vásár virágzása idején nem éltek ott katolikusok, mivel közismert volt a bolgárok viszolygása a katolikusok iránt. Ők kisajátították a vásár egész gazdaságát, nem engedélyezték mások letelepedését.⁶

A magyarok szkéjai letelepedése a 18. században következett be. Egy névtelen, a moldvai templomok helyzetét bemutató jelentésében 1776 körül Inoschocki néven említette 70 hívővel, templom nélkül. A szomszéd faluból betelepült katolikusokat Ianacache Mihai bojár vonzotta ide, akit a misszionáriusok Signor Ianacachénak neveztek az irántuk és a más emberek iránti segítőkész viselkedése miatt. Így nevezték az itt létesített domafalvi plebániát is, amelynek az anyakönyvei 1793-tól Parochia Ianacachi néven készültek.⁷

¹ Gabor, 2004. 11.

² *Atlas pentru Istoria României*. 1983. 31, 32, 35, 37.

³ Gabor, 2004. 11.

⁴ Uo.

⁵ Călători, VIII. 1983.

⁶ Gabor, 2004. 11.

⁷ Uo.

A Misszió 1856. évi sematizmusa szerint Szkéjának temploma volt és 301 katolikus lakosa, lévén a domafalvi plebánia fiókegyháza.¹

A moldvai katolikus templomok 1871–1872. évi statisztikájában megemlítik, hogy a szkéjai templomot 1820-ban fából építették a Szent Kereszt Felmagasztalása tiszteletére.² A 20. század elején téglakő templomot építettek, amelyet 1970–1975 közt emelt modern stílusú templommal helyettesítettek a régi mellett.³

N. Frunzescu 1872-ben kiadott településszótárában szép nagy falunak jellemezte egy nagyon szép kastéllyal, egy 165 méter hosszú vashíddal, amely átvezet a Szereten. Megemlítette, szeptember 24-én tartott nagyvásárral összekötött búcsúját.⁴

Román megye földrajzi szótára a 19. század végén jellemezte a falut. 213 háza volt, 120 családfő közül 70 család, illetve 360 személy magyar volt és 1 család izraelita. Két kőtemploma volt: egy ortodox és egy katolikus.⁵

Az 1902. évi sematizmus szerint 466 katolikus lélekkel Domafalva fiókegyháza volt.⁶

N. Ciocan a *Román megyei keresztény katolikusok* monográfiájában megemlítette, hogy 1884-ben a lakosok saját eszközeikkel újjáépítették a régi templomát, amely a Szent Kereszt tiszteletére volt felszentelve. 1903-ban 16 özvegy, 70 középbirtokos és 30 szegény család élt a faluban, összesen 116 katolikus családfő. A lelkeszi teendőket Petru Pal katolikus pap látta el. Két temploma és két temetője volt (ortodox és katolikus).⁷ Megemlítette, hogy a pap szigorúan bünteti azokat, akiknek adósságuk van az egyházzal szemben. Megállítja a játékokat, nem imádkozik a terhes asszonyokért, nem engedélyezi a keresztapaságot, keresztanyaságot és nem megy a halotti torra.⁸

¹ Kovács, 1870. 48.

² Gabor, 2004. 11.

³ Uo.

⁴ Frunzescu, 1872. 423.

⁵ Condrea, 1891. 122.

⁶ Auner, 1908. 80–81.

⁷ Ciocan, 1924. 46.

⁸ Uo.

Nicolae Iorga a 20. század eleji országleírásában a következőképpen jellemezte: „Ez a Szeret menti Szkéja vásárhely volt, soltésze (városbíró) és pecsétje volt. Amikor a *csigolyák*ból font kertek közt megyünk, amelyek körülfognak 1-1 nádfedeles házikót, nem is sejtjük, hogy ennek a helynek múltja volt. Szegény magyar és moldvai lakói nehezen élnek a bojártól kivett földeken dolgozva. Szép új temploma van a szélén vörös bádoggal fedett harangtoronnyal. Fennebb felfedezzük az udvart és a templomát, amely réGINEK tűnik.”¹ „Földbirtokosai a Rosetestiek és a Sturdzestiek, akiké a szomszédos Miklósfalva is. A szkėjai D. Sturdza már rég nem a falu birtokosa, de értékes könyvgyűjteménye, ritkaságai a Román Akadémiát gazdagítják.”² A földesúrnak a Szeret mentén és fennebb is van kastélya.

Az 1930. évi népszámláláskor 893 lakosa volt, akik közül 504 (56,4%) volt katolikus.³

2000-ben Szkéjában 380 katolikus család, illetve 1370 lélek élt.⁴ 1968 óta önálló plebánia, miután levált a farkasfalvi központról. Alexandru Ion Cuza katolikus közösségét is igazgatja.

A hajdan híres moldvai vásárhely, Szkéja, a 18. század óta egy katolikus közösség telephelyévé vált, akik a 20. században számbelileg gyarapodtak, többségbe kerültek a településen, de nem tudták megőrizni magyar anyanyelvüket, s ma csak titokban vallhatják magyar eredetüket, ugyanis még mindig őrzik etnikai különállóságukat a település katolikus felében.

Szkinén (Schineni)

Székely eredetű magyar falu Szkinén, amelynek lakói többsége nem tudta megőrizni ősei nyelvét, de magyartudatukat és vallásukat híven ápolják.

¹ Iorga, 1972. II. 180.

² Uo. 181.

³ Manuilă, 1938. 370–371, 706. Domokos, 1987. 151.

⁴ Gabor, 2004. 11.

Szkinén a Szeret és a Turbáta patak közt fekszik a Szeret jobb partján a folyó alsó teraszain Bákótól 10 kilométerre északra.

A település neve valószínűen román eredetű, és a „spân” („csupasas állú”) szóból keletkezett. Használják ugyanis a Spâneni elnevezést is a román nyelvben.

A 18. században keletkezett székely településnek tartják. Így lakói eredetileg székelyek lehettek. Először egy 1776 körül írt névtelen jelentésben fordult elő „Pineno” formában 60 katolikus hívővel templom nélkül. A katolikusok Cristofor Exarhul birtokára jöttek dolgozni, aki 1848-ban egy kis templomot épített nekik Szent Péter és Pál apostoloknak szentelve.¹ Természeti környezete a Szeret széles folyosónak is nevezett völgyéhez tartozik, ahol az árterület mikroformái, a folyó turzásai az elhagyott folyómedrek és az azokban keletkezett morotvatavak és a folyó teraszai alakítják a felszínt.

Jerney János a 19. század közepén 150 katolikus lakosát említette, akik székely eredetű magyarok.² Szent György tiszteletére felszentelt temploma volt. Bákótól félórányi távolságra.

Kovács Ferenc Spinén néven mint Bákó főlegyházát említette katolikus templommal és 96 lakossal, akik magyar nyelvűek voltak (1857).³

Veszely Károly 1868-ban közölte Spinén néven, mint amelynek Császár Benkő István volt a kántora, megjegyezve, hogy kápolnával rendelkezik.⁴

A 19. század végén megjelenő *Bákó megye földrajzi szótára* szerint 115 családfő és 463 lélek élt a faluban,⁵ akiknek körülbelül fele volt magyar. A magyar lakosság száma az egész községben, amelynek Szkinén volt az egyetlen magyar lakossággal is bíró faluja, 205 személy volt.⁶

¹ Gabor, 1996. 244.

² Jerney, 1851. I. 212.

³ Kovács, 1870. 49.

⁴ Veszely, i. m. 52.

⁵ Racoviță, 1895. 479.

⁶ Uo. 480.

Katolikus templomát Hristov Exashula alapította 1848-ban. Ortodox temploma is volt, amelyet Smaranda Greceanu falaztatott.¹ Tartottak a faluban 43 lovat, 362 szarvasmarhát és 122 sertést. Itt álltak a birtokosok nagy és szép házai.²

A *Bujdosók könyvében (Condica liuzilor)* szerint Szkinén Dumitru Sturza bojár birtoka volt és Nyámc megyéhez tartozott, lévén a birtokosa is Nyámc megyei. 1833-ban a megyehatároknak a lekerekítése alkalmával csatolták Bákó megyéhez.³ A községben tartott 1311 juhnak több mint felét ebben a faluban tartották. A község méhei (39 kaptár) 151 kg mézet és 50 kg viaszt adtak. Szőlői mindössze másfél hektárt foglaltak el.⁴

A falun keresztül egy mellékút vezet át, amely a Bákó–Román országútba torkollik.

Legfontosabb termékei a kukorica, búza és a repce voltak. Ezeken kívül még termesztettek kevés árpat, burgonyát, babot, kendert és rozst is.⁵

1930-ban, a népszámlálás idején 798 lakosa volt, akik közül 297-en voltak katolikusok, de csak 1-et írtak be magyar nemzetiségűnek és 3-at magyar anyanyelvűnek.⁶

2005-ben 142 család és 379 katolikus lélek élt a faluban.⁷

Katolikus templomát 1890-ben újjáépítették, majd 1923-ban új templomot kezdtek építeni, amelyet csak 1947-ben fejeztek be. Szent Teréz a kisdéd Jézussal tiszteletére szentelték fel. Régen a bákói plebánia fiókegyháza volt, 1967-től önálló plebánia 4 fiókegyházzal, amelyek közül Bogdán Vajda és Sziret a jelentősebbek, katolikus templomokkal. Săucești és Dumbrava kevés hívővel és templom nélkül.

Meg kell még említsük a Societatea Surorilor Socialét, a Szociális Nővérek Társaságát, amelyet Budapesten alapítottak 1923-ban, s

¹ Uo. 479.

² Uo.

³ Uo. 478.

⁴ Uo.

⁵ Uo. 477.

⁶ Manuilă, 1938. 32., 537.; Domokos, 1987. 171.

⁷ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 335.

amelynek egyik szervezete Szkinénben működik 6 taggal (Romániában 27 tagja van).¹ 2000-ben megalakult a Szent Család Gyermekeotthon, amely 16 kiskorút gondoz 6 óvónővel.²

Szkinén is osztozik azoknak a falvaknak a sorsában, amelyek a nyelvvesztés előrehaladott stádiumába jutottak a 20. század második felében.

Szlobozia (Slobozia Petrești)

A 17–18. században Moldva elnéptelenedett. A pusztá földek benépesítése érdekében a vajdák különböző kedvezményeket nyújtottak a letelepedő lakosoknak. Felmentették az adófizetés alól, és megalapították a „szabad falvak”-at amelyet „szloboziák”-nak neveztek. Számtalan ilyen falu alakult Moldvaszerte. Benépesítésükkor az idegeneket részesítették előnyben, akik egy bizonyos ideig nem tartoztak adót fizetni a kincstárnak.

A Románvásár környéki katolikus tömb egyik legkeletibb faluja is ilyen szabad falu az Albuja völgyében, annak a forrásai közelében, felkapaszkodva a vízvázasztó dombjára is. Régen Petrest falu volt a helyén, ezért Slobozia Petrești néven különböztetik meg a többi Szlobozia nevű falutól. A Szeret bal partján fekvő dombok közt települt Románvásártól 25 kilométerre északkeletre, 10 kilométerre Băra (Bera) vásárhelytől. A falu területe egyenetlen, dimbes-dombos, legnagyobb részét erdők borítják.

A nagy dúlások (1682–1750) után lakóik a katolikus falvakból, Tamásfalváról és Dsida falváról jött bújdosók voltak. A szloboziai katolikusok először Maxinest eltűnt faluba telepedtek le a Beránál emelkedő domb északi lábánál. Azután ennek a falunak az összes lakója átköltözött Acélfalvára és Szloboziára. A régi egyházi statisztikákban is Petrest néven említették.

¹ Uo.

² Uo. Asociații Organizații, Caritate.

A katolikusokat először 1813-ban említették a tamásfalvi plebániához tartozó közösségek között. Kezdetben csak katolikusok és cigányok éltek ebben a faluban.¹ A Misszió 1850. évi sematizmusában „Petrest”-en 108 katolikus hívőt említettek.²

A jászvásári katolikus vikariátus 1857. évi jelentésében Acélfalva fiókegyházaként Petrest néven szerepelt 132 katolikus lakossal.³

A Misszió 1874. évi sematizmusában Petrestum néven jelent meg 220 hívővel, és Szent Péter és Pál apostoloknak felszentelt templomát is megemlégték.⁴

Román megye földrajzi szótára, amely a 19. század végén jelent meg, 174 házat említett a faluban. Akkor 171 családfő, illetve 661 lakos élt ott, akik közül 9-en tudtak írni-olvasni. 62 család, illetve 153 lakosa volt magyar, és 4 zsidó családon kívül a többi lakosa medvetáncoltató cigány volt.⁵

Ciocan is foglalkozott Szloboziával a *Román megyei keresztény katolikusok* monográfiájában. Temploma építését 1820-ra teszi, amelyet Szent Péter tiszteletére szenteltek fel. 1903-ban 419 katolikus lakos élt a faluban: 96 férfi, 97 nő, 119 fiú és 107 lány. 94 családfő közül 9 özvegy volt, 5 gazdag, 60 középbirtokos és 20 szegény család.⁶ A búcsút június 29-én rendezik Péter és Pál apostolok napján.⁷

1930-ban 430 katolikus lakosából 111-en vallották magukat magyar nemzetiségűnek.⁸

Első templomát paticsból építették. 1870-ben fatemplomot jeleztek itt, amelyet 1871–1873 közt téglatemplommal helyettesítettek, harangtorony nélkül. 1968–1970 közt renoválták és megnövelték ezt a templomot, amely elnyerte mai formáját és harangtornyot is építettek melléje kereszttel.⁹

¹ Gabor, 1996. 249.

² Uo.

³ Kovács, 1870. 49.

⁴ Gabor, 1996. 249.

⁵ Condrea, 1891. 137.

⁶ Ciocan, 1924. 34.

⁷ Lucaci, 1996. 12.

⁸ Manuilă, 1938. 372., 707.; Domokos, 1987. 531.

⁹ Gabor, 1996. 249.

1968-tól plebániaközponttá alakult. Akkor 170 család és 690 katolikus hívő élt a faluban.¹ A század kilencedik évtizedéig csökkent a katolikusok száma, mert a falut a felszámolás veszélye fenyegette. Akkor a fiatalok 80%-a a városok felé vándorolt el. Most ismét növekszik a lakosság száma. 2005-ben 245 katolikus család és 705 hívő élt Szlobozián.²

Amint láttuk, Szlobozia is egyike a Románvásár környéki magyar falvak 18–19. századi kirajzásainak.

Szlobozia (Slobozia Voinești)

Egyike a szabadfalvaknak, amelyek lakóinak kiváltságokat adtak, bárhova telepedtek is le.

Szlobozia (Vojnest), Jászvásártól délnyugatra 25 kilométerre a Berládi-fennsík északi részén települt a Vojnesti domb nyugati oldalán és a Sztavnik folyó bal partján, amely a Berlád folyó első jelentősebb bal oldali mellékveze. A falu közepén halad át a Jászvásár–Románvásár országút.

Szlobozia új falu, amelyet a 19. században alapítottak az 1864. évi földtörvény alkalmazásakor, miután földet osztottak a jobbágyoknak. A vojnesti birtokon települt és a Negruțiu család tulajdonát képezte. A település Elena Hangherli hercegnő kisajátított birtokán keletkezett, ezért a katolikus statisztikák Slobozia Domniței néven is emlegették.³

Földrajzi környezetét tekintve a jászvásári kueszták vidékéhez tartozik, valamint a Bârnova–Voinești-kontaktmedencéhez, amelyben középszarmata korú üledékek: márgák, agyagok, homokok és homokkövek találhatóak. A domborzat egyenetlen halmos-dombos jellegű, 160–400 méter közti tengerszint feletti magasságban.⁴ Erózióknak kitett lejtők jellemzik, amelyeket suvadások veszélye fenyeget.

¹ Lucaci, 1996. 12.

² *Almanahul Presa Bună*. 2005. 336.

³ Gabor, 1996. 250.

⁴ Obreja, 1979. 209.

Így ez a terület átmenetet képez a fennsík és a Moldvai Mezőség között. A magasabb helyek erdőborítottak és szürke podzolosodott talajok borítják. Az alacsonyabb területeken csernozjom-, míg a völgyekben hordaléktalajok vannak.

A Slobozia Domniței-i katolikusok különböző magyar falvakból jöttek ide, mezőgazdasági munkákra. Egyházi nyilvántartásban először a Misszió 1850. évi sematizmusában említették Voinești néven. Akkor 98 hívő élt ott templom nélkül.¹ Az 1874. évi sematizmusban már csak 39 hívőt jegyeztek fel Slobozia néven.

A 19. század végén megjelent *Iași megye földrajzi szótárában* 106 családot említettek, illetve 562 lakost, akik részben románok és részben magyarok, részben kanalas és sátoros cigányok voltak.² A falu lakói földművelők, marhatenyésztők, akik erdőkitermeléssel, mangál (faszén) égetésével és szállításával is foglalkoztak. A kanalas cigányok teknőket, orsókat, fakanalakat és csebreket készítettek. A nők és a gyermekek nyáron eperrel, szederrel látták el Jászvásár piacait, amit az erdőben gyűjtöttek, míg ősszel rókagombával és más ehető gombával is. Tartottak a faluban 509 szarvasmarhát (amiből 308 tejelő tehén volt), 115 juhot, 36 lovat és 50 sertést.³

A falu lakossága gyorsan növekedett. 1912-ben 689, 1930-ban 770, 1966-ban 1046 és 1977-ben 1237 lakosa volt.⁴ Katolikus lakóinak a száma 2005-ben 42 család, illetve 128 személy volt.⁵

Első temploma 1925-ben épült paticsból, majd 1963–1965 közt építettek új katolikus templomot, amelyet a Rózsafüzér tiszteletére szenteltek fel.⁶ Búcsút október 7-én tartottak.

A magyar utazók közül Jerney János Szlobozén néven 1850-ben Horlest félegyházaként már megemlítette, 30 csángómagyar katolikus lélekkel.⁷ Egyes források ennél újabbra teszik a falu keletkezé-

¹ Gabor, 1996. 250.

² Chiriță, 1888, 207.

³ Uo.

⁴ Obreja, 1979. 209.

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 326.

⁶ *Almanahul Presa Bună*. 2004. 15.

⁷ Jerney, 1851. I. 112.

sét, de kellett legyen egy korábbi, néhány családból álló település-magja mint földesúri telepítvény.

Domokos Pál Péter, amikor 1932-ben Horlesten járt, említette annak a fiókegyházai közt. Ő akkor 18 családot, illetve 85 katolikus lelket említett meg.¹

Lükő Gábor 689 fő összlakosságát említette, és azt, hogy oláh nyelvűek.²

Az 1930. évi népszámlálás 770 lakosából 95 katolikust említett.³

Mai lakói is földművesek. A falu határában homokkőfejtőt nyitottak, s megjelentek a faluban a szolgáltató és kereskedelmi egységek is. Szlobozia is egyike a magyar csángók 19. századi kirajzásainak, akik etnikai jellegüket ma már csak vallásukon keresztül őrzik.

Szőlőhegy (Pârgărești)

Öt katolikus lakosságú település sorakozik Gorzafalva és Tatros között, az Ojtoz és a Tatros folyók közti fennsíkot átszelő út mentén: Bahána, Szitás, Újfalva, Szőlőhegy és Diószeg. Ezek közül az első négy, valamint Pârâul Boghii román falu alkotják Szőlőhegy községet.

4890 lakosából 4059-en (az előbb említett négy falu lakói) katolikusok. Közülük a 2002. évi népszámláláskor mindössze 25 magyar nemzetiségűt és 25 magyar anyanyelvűt jegyeztek be. Ennél is rosszabb volt a helyzet az 1930-as népszámláláskor. Ezért 1972-ben tett néprajzi és folklórgyűjtő expedíciónkkor nem kis szorongással érkezünk oda: vajon találunk-e a településen magyarul is beszélő embereket? Ám nagy volt a meglepetésünk, hiszen olyan hangulat fogadott, mintha egy háromszéki magyar faluba látogattunk volna el. Ízes székely magyar nyelvű népesség lakik itt, gazdag magyar folklórral és hagyományokkal. A magyar nyelv ismerete most is általános köztük, csak Bahánán és Szőlőhegyen vannak, akik nem ismerik

¹ Domokos, 1987. 254.

² Lükő, 1936. 178.

³ Manuilă, 1938. 372, 646.; Domokos, 1987. 256.

a magyar nyelvet, az arányuk 23-23%. (A magyarul tudók száma a községben 3838.)¹

Szőlőhegy a Kereszt patak bal partján fekszik, a hasonló nevű fennsík. A falu felett emelkedő „Podé” a Késna északkeleti nyúlványához tapad. A település házai a fennsík pereméig érnek. Alaprajza, mivel a falu a gorzafalva–aknavásári (Târgu Ocna) és az abból kiágazó út mentén terül el, nagyrészt F betűhöz hasonlítható. Gyönyörű innen a kilátás a mesés Târgu-völgy felé.

Ezen a vidéken voltak a tatrosi polgárok szőlőhegyei, ezért lett Szőlőhegy a falu neve. A román név – Pârgărești – a falvak határőr lakóira utal. A régi román okmányokban Szőlőhegy hol Pârgărești, hol Tisești néven szerepelt, vagy mindkét néven.

Tisești a falu legnagyobb birtokának a neve, amely 235 hektár kiterjedésű volt, s Szőlőhegytől Aknavásárig terjedt. Tulajdonosa a 19. század végén kiadott *Bákó megye földrajzi szótára* szerint Angelica Rosetti Tețcanu bojár volt.

Aknavásár déli negyedét is Tiseștinek nevezik. Ez azért érdekes, mert található ott egy Szent György tiszteletére épített templom, amit Ion Tisescu esperes emeltetett 1798-ban.² Az esperes a névadó régi birtokos család egyik tagja lehetett. Egy 70 hektáros erdőségnek is Tisești a neve a falu határában.

Szőlőhegy egy másik birtokosának a neve János Gábor volt. 40 hektár birtokkal, 1200 lej évi jövedelemmel rendelkezett (Rosetti jövedelme 6000 lej volt).³

Szőlőhegyről már 1448-ban említést tesznek egy Costăchescu Mihai által közölt oklevélben.⁴ Az 1792. évi térkép leírásában Tissesty néven szerepel, 642-es sorszám alatt, 30 házzal, 15 családfővel. 6 lóés 40 marhafogatot tudott ekkor kiállítani.⁵

¹ Tánczos, 2001. 167.

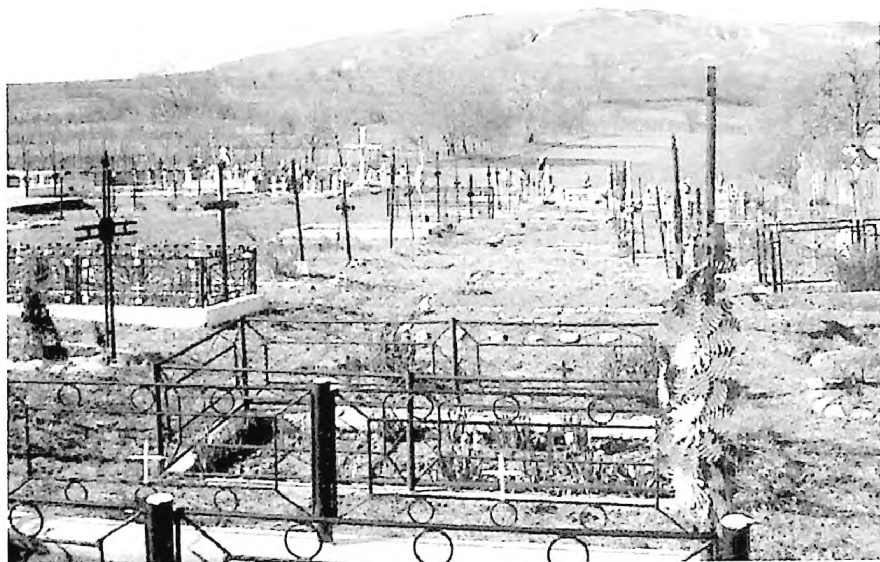
² Racoviță, 1895. 500.

³ Uo. 163.

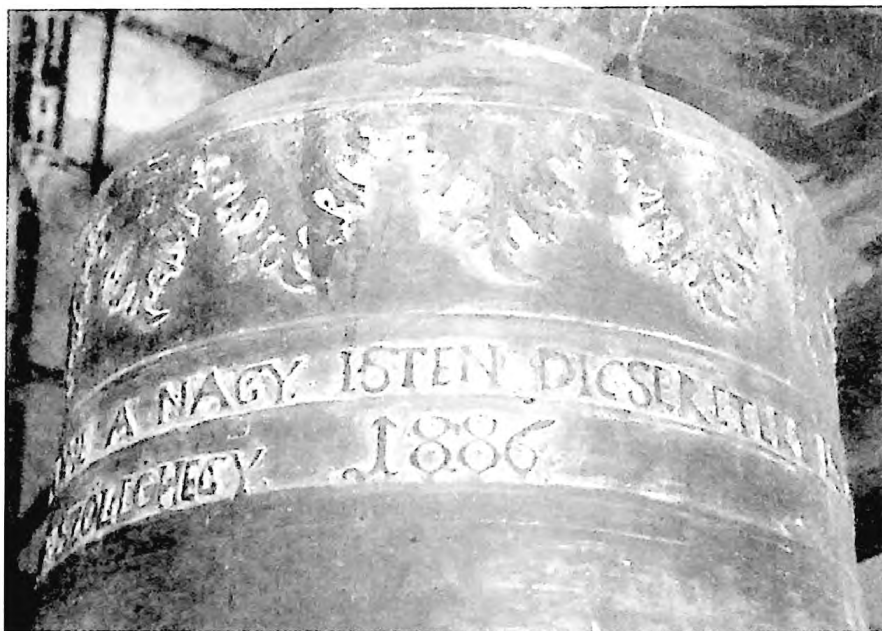
⁴ Costăchescu, 1932. II. 355.

⁵ Domokos, 1987. 105

Szőlőhegyet Gegő Elek is megemlíti; Gorzafalva fiókegyházaként beszél róla a moldvai magyar telepekről írt, 1838-ban kiadott munkájában.¹ Jerney János 1851-ben leírta, hogy Szőlőhegy a Tatrosból Gorzafalva felé vezető úttól jobbra fekszik, hogy templomát Szent Istvánnak szentelték, és hogy 200 katolikus lakosa székely eredetű magyar.² Kovács Ferenc 231 lakost említ.³

Az egyházi statisztikákban a Misszió 1850. évi sematizmusában említették először Szőlőhegy néven 226 hívővel.⁴

Bákó megye földrajzi szótára Pârgărești vagy Tisești néven tárgyalja. Megemlíti, hogy a 74 szőlőhegyi iskolaköteles gyermekből senki sem jár iskolába. 109 családfő, 534 lélek élt ekkor a faluban, közülük 394-an magyarok.⁵ Állatai: 27 ló, 218 szarvasmarha, 3 sertés és juhok – ezek számát az akkori községközpontnál, Bogdăneștinél szerepeltetik (Bogdănești állataival összevontan). Weigand Gustav a 20. század elején 100 házát és székely lakosait említi.⁶ Domokos Pál Péter is magyar nyelvűekként írja le lakóit.⁷

Az 1992. évi népszámláláskor a falu 1202 lakosából 1039-en voltak katolikusok.⁸ Tánzos Vilmos felmérése szerint a 20. század utolsó évtizedében a faluban 800 volt a magyarul beszélők száma.⁹ 2005-ben 385 család, illetve 1110 hívő katolikus lakosa volt.¹⁰

Szőlőhegy katolikus templomát 1819-ben a lakók építették,¹¹ és – mint már említettük – Szent István tiszteletére szentelték fel, míg fel nem váltották egy újabb védőszenttel. A moldvai katolikus templomok 1871–1872. évi statisztikája szerint Szőlőhegy fatemplomát 1790-ben építették.¹² Ez a templom beomlott és elhagyták. 1987–

¹ Gegő, 1838. 45.

² Jerney, 1851. I. 213.

³ Kovács, 1870. 52.

⁴ Gabor, 1996. 204.

⁵ Racoviță, 1895. 415.

⁶ Lükő, 1936. 156.

⁷ Domokos, 1987. 166.

⁸ Tánzos, 2001. 167..

⁹ Uo.

¹⁰ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 330.

¹¹ Racoviță, 1895. 500.

¹² Gabor, 1996. 204.

1988-ban újabb templomot építettek Szent Szűz Mária Királynő tiszteletére a falu központjában. Régen Gorzafalva, majd néhány évig Újfalu fiókegyháza volt. 1986 óta önálló plebánia.

1972. évi látogatásunk alkalmával Unguru Ștefan néptanácselnök a községmonográfia alapján mutatta be nekünk a falut. „Az itteni nép a székelyektől származik.”¹ Megcsodáltuk a falu érdekes faboltozatú templomát. A régi fatoronyban 1009-es évszámú harangra hívták fel a figyelmünket. Az évszámok nem vésvé, hanem öntve voltak. A falusiak úgy vélték, ez Moldva legrégebbi harangja. Az évszámokat satírozásos technikával lemásoltuk, és agyagból is készítettünk negatívot róluk. A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum szakemberei és személyesen Kónya Ádám igazgató a harangot a számtípusok alapján 17. századira becsülték. Valószínűleg a templom védőszentje, Szent István életének valamilyen eseménye tiszteletére öntötték. A hagyomány szerint a Tatros mentén találták elásva a tatárjárás után.² A 20. század végi kutatóknak már nem sikerült a harang nyomára bukkaniuk. A magyarokra utaló emlékek eltüntetésének a lázában valakik állítólag beolvasztották.³

A falu és a község lakói földműveléssel, állattenyésztéssel és erdőkitermeléssel foglalkoztak. A falusiak főleg kukoricát (pujt), árpát, búzát, zabot, kendert, babot, borsót, burgonyát, valamint kevés kölest és rozsot termeltek. Az árendások főleg búzát, kukoricát, árpát és zabot.⁴ A kaszálókról nyert szénát állattakarmányozásra használták. Jelentős volt itt a szőlő- és a gyümölcsstermesztés is. A bort mindenki az ő életjében (udvarában, házában) készítette el – portánként 1000 liter körüli mennyiséget. A szőlőmagból, a gerezdből és a héjből seprőpálinkát (*teszkovint*) pároltak.

Napjainkban köztes műveléssel a kukorica közt termesztik a babot, a borsót, a burgonyát stb. A falvak férfilakossága a közelmúltig főleg Onești (Ónfalva) üzemeiben kereste a kenyerét. Oda naponta ingáztak.

¹ Unguru Ștefan, néptanácselnök közlése. 1972.

² Gazda, 1973.

³ Harangozó Imre közlése, 2003.

⁴ Racoviță, 1895. 161.

Legelterjedtebb családnév a faluban a Bíró, az Unguru, a Kerekes, a Kocsmáros, a Darvas és a Piszár. Sokan – például Csihány Rózsi, Kuza Nici, Dobos Nici – ragadványnevükön ismertek a faluban.

Megemlítjük még néhány szőlőhegyi népdalénekesünk nevét: Posta Bernadetta (43), Rotár Rozália, Ungureanu Anna, Kuza Nici (53), Darvas Szilvia (17). A többi adatközlőnk: Andris Péter István (53), Fűrész Péter (72), Juliska György, Lengyel Ilona, Posta Rózsi, Ráduly Mihály stb. (Életkoruk 1972-ben volt ennyi.)

Szőlőspatak (Valea Dragă)

Nagypatak egyik része a hasonló nevű patak völgyében és az Ördögös (Odiagas) nevű domb oldalában. Régen külön faluként kezelték. Ezt a települést a moldvai katolikus templomok helyzetéről valószínűen 1776-ban írt névtelen jelentésben már megemlítették Vale Dragă néven 250 katolikus lélekkel.¹ A 18. század végi moldvai plebániák statisztikájában Valeadragă néven szerepelt.²

Az 1930. évi népszámláláskor 682 lakosából 646-an voltak magyar nyelvű római katolikusok.³ A legújabb kimutatásokban adatait Nagypataknál tüntetik fel.

Szucsáva (Suceava)

Szucsáva volt Moldva első jelentős fővárosa, amelyet vár vett körül, s amelyet a régi román források szerint románok, magyarok, szászok alapítottak. A fejedelemség első századaiban nagy szerepet játszottak itt a magyarok Moldva védelmében, a fejedem testőrségében, az udvari titkárságban.

¹ Gabor, 1996. 284. Forrása: *Diplomatarium Italicum*. II. 505.

² Uo. 283.

³ Domokos, 1987. 167.

Szucsáva a hasonló nevű folyó partján a Szucsávai-fennsíkon települt. Nagyon szép a fekvése egy domb tetején, amelynek minden oldalát meredek lejtők határolják a Keleti-Kárpátok előterében. Régen csak a dombon feküdt, de ráterjedt a Szucsáva folyó felőli lejtőkre is. A régi vásárhely ott jött létre, ahol a nagy transzkontinentális út, amelyet Szucsáva Nagy Útjának is neveztek, átkel a Szucsáva folyón, majd továbbhalad Szeretvásár felé. 136 kilométerre fekszik Jászvásártól északnyugatra, 145 kilométerre Bákótól északra, 60 kilométerre északra a páskáni vasúti csomóponttól.

Szucsáva a Moldvai Fejedelemség megalapítása előtt már létezett, ami egy 1347 előtt kiadott orosz földrajzkönyvből is kiderül.¹

Nicolae Costin krónikáiról azt állította, hogy magyar szücsök alapították, ezért magyarul nevezték el Szucsávának a szücsmesterségről.² Valóban volt ilyen nevű krónikás is, Miron Costin mellett, de mivel a forráshivatkozás bonyolult, Grigore Urechet fogjuk említeni így. Grigore Ureche, krónikáiról, elődjét, Simion Dascălult idézte, miszerint a várost magyar szücsök alapították, ezért a szücs szóból kiindulva magyarul nevezték el Szucsávának (románul Cojocărie lenne). Ezt Xenopol történetíró is idézte.³ Kiss Antal viszont a szláv eredetű, 'kanyargós, görbe' jelentésű román *sucit* szóval hozza kapcsolatba a nevet.⁴

1348-ig Moldva a magyar korona része volt, míg Bogdán vajda nem függetlenítette országát.⁵

Juga Kariatonovicsot Szucsáván koronázták meg. Ő alapította az első szucsávai metropoliát. Az első moldvai metropolita I. Teoktisz volt. Addig az ohridai (balkáni) püspökséghez tartoztak a román fejedelemségek, ami a románok későbbi Moldvába vándorlásának egyik bizonyítéka.⁶

1402-ben Jó Sándor vajda (Alexandru cel Bun) Szucsáván esküdött hűséget II. Ulászló lengyel királynak, de 1411 után harmadik

¹ Ionescu, 1894. 346. Xenopolra hivatkozik (1888. I. 545.)

² Ionescu, 1894. 346.

³ Ureche, 1987. 14., Xenopol I. 545.

⁴ http://www.referate-ok.com/ok/lista_de_etimologii_ale_judetelor_romaniei.html

⁵ Ionescu uo.

⁶ Uo.

házassága alkalmával feleségül vette Nagy Vytautas litván király nővérét, Rymgajlát vagy Máriát. Ez az egyezés Moldvát II. Ulászló lengyel király hűbérévé tette.¹ Jó Sándor 1403-ban teológiai és jogi akadémiát is alapított Szucsáván, s ugyanő idehozta Trapezuntból Szent János relikviáit a metropolita székesegyházba.²

Román okiratban Szucsávát csak mint fejedelmi központot említették. Petru Musát (1375–1391) adott lendületet a város fejlődésének, miután Szeretvásárból ide tette át a fejedelmi székhelyet. Ebben a helyzetben, lévén fontos kereskedelmi utak kereszteződésénél is, az ország legfontosabb vásárhelye és fejedelmi vámhelye lett.³

1427-ben Jó Sándor vajda a konstantinápolyi Ion Paleologul császár közreműködésével a szucsávai színódust függetlenné nyilvánították. Jó Sándor és Nagy István vajdák idején Szucsáva a Lengyelország, Moldva és a Magyarország közötti kereskedelem fontos központja volt. A litván vászon, a posztó, a kroszmói vászon, a prémes sapkák, valamint a kalapok kirakodóhelye volt. A tatárokhoz szállított marhák és juhok után is Szucsáván fizették a vámot.

Nagy István vajda két katolikust küldött a pápához, aki egy bulla által megbocsátott mindazoknak, akik valamilyen okból nem tudtak Rómába zarándokolni, de kötelezi, hogy zarándokoljanak el a szucsávai templomba. 1454-ben a szucsávai metropolia ismét az ohridai központhoz került, lévén II. Teoktisz a metropolita.

A városnak a katonai védelmét a tőle nyugatra elhelyezkedő várerődítmény látta el, amelyet állandóan erősítettek, különösen Nagy István vajda idejében. A várfalak 7 toronnyal voltak ellátva, az egyiknek az volt a neve: Neboisea („nem félni”).⁴ Kezdetben még szerény méretekben építették az első uralkodók, de idővel nagyon megerősítették. Mai formájába a 16. században hozták Eremia Movila vajda idején. Később a törökök kérésére lerombolták, majd újjáépítették.⁵

¹ Uo. Xenopol, II. 154–158. oldalakra hivatkozik.

² Uo. 346–347.

³ Gabor, 1996. 255.

⁴ Uo.

⁵ Iorga, 1981. 101.

1476-ban, a Fehér-(Tatros-)völgyi csata után a törökök visszatértek Szucsávába, felégették a várost, majd végigdúlták az egész országot. Antonio Verancio szebeniki dalmata Erdély, Moldva és Munténia Petru Rareș-kori leírásában közölte, hogy Moldvának csak 3 kővára van: Szucsáva, Hotin és Neamț, a Székelyföld szomszédságában.¹

1538-ban Szulejmán szultán foglalta el Szucsávát, hogy megbüntesse Petru Rareșt, aki nem hódolt be a töröknek.² Azután Deszpot vajda és Al. Lăpușneanu harcaiban játszott fontos szerepet. Majdnem 200 évig, a legviharosabb időkben volt Moldva fővárosa.

Alexandru Lăpușneanu második uralkodása idején 1564-ben Jászvásárba helyezték át Moldva székhelyét, és Szucsáva megszűnt Moldva fővárosa lenni. Még sokáig fontos szerepet játszott azután is Moldva életében. 1593-ban Trifon Korobejnikov diák egy kereskedő társaságában utazott Konstantinápolyba Moldván keresztül. Szucsáváról írta, hogy előbb itt laktak a moldvai uralkodók. Itt van a fejedelmi udvar, de most egy török lakja, aki nem engedi a vajdának, hogy itt lakjon, mert közel van a litván határ, hogy ne tudjanak elmenekülni a császárhoz.³

Dabija vajda 1666-ban pénzverdét állított fel Szucsáván latin felirattal.⁴ A szucsávai vár továbbra is Moldva erőssége maradt, ezért a Moldvába induló hadak fontos célpontja és stratégiai állomása volt. 1712-ben például XII. Károly svéd király hadserege is Szucsávában telelt ki. Később osztrák uralom alá került 1775-től 1918-ig. Az akkori Észak-Bukovinát az osztrákok Buchelandnak (Bükk országának) is nevezték.

A katolikusok legrégebbi időktől Szucsáva lakói voltak, és jelentős szerepet játszottak a város életében. Belsius, az osztrák császárnak a moldvai vajdák udvarában állomásozó megbízottjának Miksához 1562. június 6-án írt levelében, amit a Cetatea de Balta és a csicsói vár meglátogatása alkalmával írt, arról is tudósított, hogy Székely Pál volt a szucsávai porkoláb (a fejedelem megbízottja; a mai főispán).⁵ Bernardino Quirini katolikus püspök említette először a kato-

¹ Ionescu, 1894. 347–348.

² Ionescu, 1894. 348. Forrása Xenopol, 1889. II. 561.

³ Călători, III. 1971. 353.

⁴ Ionescu, 1894. 349.

⁵ Călători, II. 1970. 180.

likusokat 1599-ben. Ő 30 katolikus családot, illetve 153 hívőt és mintegy 2000 lengyel és magyar katonát említett a fejedelmi udvarban. Akkor Szucsávában két katolikus templom volt.¹

Egy 1606-ból származó névtelen tájékoztatóban 15 plebániát sorolnak fel. Szucsáván 2 katolikus templom létezett, mindkettő kőből, díszes, gyönyörű oltárokkal. Egyik a dominikánusok gondozásában volt István nevű szász világi pappal, a másik Márton nevű lengyel pappal.²

Az első, Moldvába küldött missziós főnök, Baguslavich András dalmát konvertualista minorita jelentése 1623-ból való: Szucsávából két templomról és 68 katolikusok lakta házról számolt be.³

Petrus Deodatus Baksic 1641. október 12-én látogatta meg Szucsávát. Ő beszámolójában leírta a korabeli várost: „Ez a fejedelem székhelye. Fenntart egy palotát, templomot és kerteket. A kastély 4 méter magas toronnyal és több kisebb tornyocskával rendelkezett. Az előtte való téren kórház volt szegény betegek részére. Voltak még törökfürdők, lévén sok gyógyvize. A város körül mezők vannak, tavak, legelők és erdők. Régebben több keresztény lakott itt. (Most) kevesen vannak, 40 katolikus.” Leírta gyönyörű templomaikat is.⁴

Néhány év múlva, 1647. december 10-én Bandinus Marc marciánopoli érsek is eljutott Szucsávába, de sietve látogatta meg, mert a pestis garázdálkodott a városban. Ő is bemutatta. „Keleten van a vár, amelyet hajdan németek és olaszok építettek. Délre bájos dombok vannak, északon a hegy alatt a Szucsáva folyó hömpölyög. Régen csupa szászok laktak itt olaszokkal és magyarokkal vegyesen. Számuk meghaladta a 8000-et. (Most) 25 katolikus van két kőtemplommal. Oláhok 20 000-nél többen voltak. 17 templomuk volt.”⁵ Bandinus 7 családnevet sorolt fel Szucsáváról. Ebből 3 Lanio, 1 Karika, 1 Diák, 1 Katharina és 1 Susanna nevűt.⁶

¹ Călători, IV. 1972. 41.

² Domokos, 1987. 65.

³ *Diplomatarium Italicum*. II. 327.

⁴ Domokos, 1987. 307–308. Petrus Deodatus jelentése.

⁵ *Codex Bandinus*. In: Domokos, 1987. 407.

⁶ Uo. 447.

Jerney János arról tudósított, hogy Basilius Luppul vajda engedte meg katolikus templom építését, akinek a felesége, Erzsébet erdélyi mágnás lánya volt.¹

1850-ben 10 104 lakosa volt: 5862 német, 2652 román, 441 rutén és 784 más nemzetiségű. Vallásuk szerint 2705 ortodox, 3750 zsidó, 3038 katolikus és 611 más vallású.²

1641-ben, Baksic püspök idején a Szentháromság temploma 27 méter hosszú volt, és 3 oltára volt. Ez volt a Belissima (Fehér templom), míg a másik a várban volt, és 23x10 méretarányú volt. Ezt nem használták, és a vajda az ortodoxoknak akarta adni, de a metropolita ellenezte, nehogy a lengyelek megtorlásként elfoglalják az ortodox templomokat Lengyelországban. Baksic csak 40 katolikust talált a városban, miután megemlítette, hogy számuk csökkenőben van. Ennek oka a székhely változása és a Moldvát sújtó viszontagságokban keresendő. Bandinus már csak 25 katolikust talált. A 17. század végi lengyel és török inváziók megszüntették a szucsávi katolikus életet. A Szentháromság-templomot elhagyták, amit utóbb elfoglaltak az ortodoxok.

Ebben a helyzetben következett be az uralomváltás, amikor Szucsáva is az 1775. május 7-én Ausztriának átadott Észak-Bukovinához került.³ Sok német, lengyel és ukrán is letelepedett. Mivel nem volt kultuszhelyük, a jászvásári metropoliától kérvényezték, hogy 8 templomuk közül egyet adjanak át a katolikusoknak. Ugyanis 8 ortodox és 3 örmény templom volt a városban. 1780-ban a moldvai metropolia visszaadta a Szentháromság-templomot. Kezdetben egy dekanátust képezett egész Bukovina Csernovicban. 1829-ben létrehozták a szucsávi vicedekanátust, amely 1847-ben dekanátussá alakították, s azóta meg is tartotta ezt a rangját. 1820–1822 közt új templomot építettek, amelyet Nepomuki Szent János mártír pap tiszteletére szenteltek fel. Egy külön oltárt fenntartottak itt az örményeknek. A régi templomot átadták az ukránoknak (ruténeknek).

¹ Jerney, 1851. 213.

² Ionescu, 1894. 344. Az adat a forrásban is hibásan szerepel, az összlakosság létszáma valószínűleg helyes.

³ Gabor, 1996. 255–256.

A szucsávai plebániát 1786-ban alapították, és a lemergi érsek-séghez csatolták 1796. április 11-én. Miután 1941-ben a német katolikuskokat hazatelepítették, 6000-ról 300 családra csökkent a katolikusok száma. Utólag, az iparosítás után, katolikus munkások betelepése után újra növekedett a számuk. 1994-ben 996 család, illetve 2592 volt a számuk.¹

2005-ben 812 család és 1982 hívő élt a városban.²

A mai Szucsávának 106 732 lakosa van (2005). Vasúti és közúti csomópont. Repülőtere 12 kilométer távolságra, Salceán van. Szucsáva fontos ipari központ: villamoserőműve, gépgyártóipara, golyóscsapágygyára, mérő és ellenőrző felszereléseket gyártó üzeme, fafeldolgozó-, cellulóz- és papírgyártó, kötöttáru- és konfekciógyára, műanyag-, lábbeli-, üvegtárgyakat gyártó és élelmiszer-ipari üzemei vannak. Jelentős a nyomdaipara. Egyeteme, múzeuma, megyei könyvtára, planetáriuma is van.

Legfontosabb idegenforgalmi nevezetességei a szucsávai vár a 14. századból, amelyet a 15–16. században bővítettek. A fejedelmi palotát 1410-ben építették, 1486-ban bővítették, a 17. században átalakították. A fejedelmi fogadót a 17. századból 1964–1966-ban megújították. A középkori moldvai építőművészet elemeit őrzi. Jelenleg a Néprajzi és a Népművészeti Múzeum székhelye. A Szent György-templomot 1375–1391 közt alapította Petru Musát vajda, amely püspökségi templom volt, 1401-től. Itt szentelték fel a moldvai uralkodókat. Mázas cseréppel van befödve. A Szent Demeternek felszentelt uralkodói templom, amelyet Petru Rareș vajda alapított 1534–1535 közt két régi templom alapjaira. Harangtornyát Alexandru Lăpușneanu idején építették 1561-ben. A Szent György-templomot 1514–1522 közt építették III. Bogdán és Ștefăniță vajdák idején, majd Petru Rareș idején, 1532–1534 közt kifestették. A zamcai kolostor erődítmény 1606-ban épült, majd 1690–1691-ben erődítették. A Feltámadás-templomot Petru Rareș felesége, Ilona építtette 1551-ben. A 18–19. században módosítottak rajta, amikor katolikus templom lett. 1838-tól rutén templom volt, majd 1936 óta ortodox temp-

¹ *Lumina Creștinului*, V. 5. sz.

² *Almanahul Presa Bună*. 2005. 337.

lom. 1957-ben restaurálták. A Szent Miklós- (Präjescu-) templomot 1546–1551 közt építették, majd 1611-ben Präjescu nagy kincstárnok újjáépítette és kifestette, majd 1975-ben megújították. A todireni kolostor Mennybemenetel-templomát a Burdujeni negyedben 1597-ben építették Toader Movila buzgalmából, 1785-ben megjavították, majd 1864-ben bérmálótemplommá alakult. 1984–1993 közt megújították, majd az apácakolostor is újraalakult. 1597-ben harangtornyot és kolostorfalakat építettek. A Szent Simon-templomot 1513 előtt építették, a Szent Kereszt-templomot pedig 1521-ben, majd 1918-ban átalakították. A Keresztelő Szent János-templomot 1642–1643-ban építették Vasile Lupu vajda idején mint fejedelmi kápolnát. 1884-ben renoválták és kifestették, 1924–1926-ban megújították. A Burdujeni negyedbeli Szentháromság-templomot 1851-ben építették. A Zamca kolostor a Szent Auxentie-templommal a romániai örmény közösség legfontosabb szerzetesi létesítménye. A 15. század elején épült, és Jó Sándor (Alexandru cel Bun) idején örmény püspöki katedrális volt. A templomot 1606 körül újjáépítették, és harangtornyot építettek. A Szent Gergelynek szentelt kápolnát a 17. században építették. A kolostor falait a sarokbástyákkal 1690–1691-ben építették Sobieski lengyel katonái. Megemlítjük még Nagy István vajda (Ștefan cel Mare) lovas szobrát, Mircea Ștefănescu szobrászművész alkotását és Petru Musát szobrát.

A régi megyeházát 1898-ban Johann Bochner építész tervei szerint építették. Ma a Bukovinai Nemzeti Múzeum székhelye. A régi törvényszék épületét 1885-ben Fellner Ferdinánd építette.

Szucsáva Észak-Moldva egyik legfontosabb idegenforgalmi központja.

Talpa (Talpa)

A moldvai katolikusok egyik tájegységét „Moldván túli” néven ismerjük. A Moldván túli telepek a Románvásár vidéki nagy katolikus tömbtől nyugatra, a Moldva folyón túli területeken helyezkednek el. Régi magyar lakói mellé nagy számú szé-